РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXXIII, č. 2/2023

Наш 70-рочный юбілант, вызначный русиньскый актівіста – Александер ЗОЗУЛЯК: Автопортрет, 1976, олїй, картон, 58x48 цм.

9 771339 548006 04

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Молода, але уж знама і популярна співачка русиньскых народных співанок, теперь уж і продуцентка а режісерка документарного філму ПОЛОНИНЫ: Озвены минулости Карпат – Мґр. Домініка НОВОТНА, інакше ай інтерна докторандка Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты у Пряшові на Словакії.

• *Сучасна подоба русиньского актівісты, выдавателя русиньской періодічной і неперіодічной пресы, председы Академії русиньской культуры в СР і вытварника – Мґр. Александра Зозуляка. Фото: А. П.*

Проф. Др. Павел Роберт МАҐОЧІЙ, Торонтьска універзіта, Канада

Жыва леґенда

Од новодобого „пробуджіня“ Русинів, зачатого по новембровій революції (1989), перешли уж 33 рокы. Народный рух Русинів продовжує у своїм розвитку, а в сучасности уж можеме выменовати ёго конкретны выслїдкы, котры суть нелем слїдны в практічнім жывотї русиньской народностной меншыны, але ай зафіксованы в научных роботах як третє карпаторусиньске народне возроджіня. **Меджі найвызначнїшых діятелїв того руху честне місце належить Александрови Зозулякови.**

Того року Саша, як го фаміліарно звуть ёго приятелї, близкы і далекы знамы, святкує юбілей – **сімдесят років** (народив ся 6. 4. 1953-го року). Основны факты, знамы з енціклопедічных гесел, суть каждому легко доступны і зато їх не будеме повторяти. Як історік бы єм ся радше подїлив з читателём своїма поглядами на то, што робить Александра Зозуляка особностёв історічного значіня.

В тых прадавных про молоде поколїня часах якраз А. Зозуляк стояв у авантґардї карпаторусиньского возроджіня в бывшій Чехословакії. За пару днїв по баршановій революції 17. новембра 1989 він ся став єдным із засновательів *Ініціатівной ґрупы Русинів-Українців за перебудову*. Была то доба, коли орґанізованый сполоченьскый жывот Русинів у Чехословакії быв *українськым* подля народной орьєнтації. А. Зозуляк через освіту собі тыж освоїв українську ідентіту, но выслїдком ёго поступного уважованя было пересвідчіня, же выходославяньске жытельство, котре компактно жыє на северных і южных схылах Карпат і саме ся ідентіфікує як *Русины* ці *Руснаци*, є окремов народностёв.

Активный прихылник лібералнo-демократічных прінціпів звязаных із баршановов революцієв, котрый інштінктівно не акцептовав комуністічный тоталітарізм і соціалный конформізм, А. Зозуляк ся взяв за нелегку задачу – пересвідчіти громаду о потребі возроджіня русиньской культуры, ідентіты і языка.

ОБСЯГ

Проф. Др. Павел Роберт МАҐОЧІЙ: Жыва леґенда 1

Michal BYCKO, PhD.: *„Pretože v smútku je pravda!“* 3

ПаедДр. Мґр. Анна СИМКОВА: Александер Зозуляк з душов маляря 4

ТґЛіц. о. Франтїшек КРАЙНЯК: Месіяньскы псалмы 7

Karpatská Rus: Historický atlas 9

Анна ПЛЇШКОВА, Кветослава КОПОРОВА, Василь ЯБУР, Зденка ЦІТРЯКОВА, Михала ГОЛУБКОВА: Першыраз в історії русиньского літературного языка вышли Правила русиньской высловности з ортоепічным словником 10

Мґр. Петро МЕДВІДЬ: В Ужгородї одпрезентовали літературный алманах 11

ПґДр. Кветослава КОПОРОВА, ПґД.: 14. научный зборник Studium Carpatho-Ruthenorum 12

Мґр. Михал ПАВЛІЧ, ПґД: ПОЗДРАВЛЇНЯ РУСИНІВ на рік 2023 ч. 2 13

Мілан Ґай: Хто Ты перед Богом, чоловіче?, Уж нам збігли рочкы 13

Гелена ҐІЦОВА-МІЦОВЧІНОВА: Капкы росы 15

Петра СЕМАНЦЁВА: Як ся розгадали великоднї доброты 16

Мґр. Михал ПАВЛІЧ, ПґД: Даніела Капралёва – Зузанчины мудроты 18

Луція ПАВЛІСКОВА: Домініка Новотна – приклад про молодых і старшых Русинів 19

Президентка СР прияла челных представителїв народностных меншын 21

Фестівал русиньской співанкы і гумору в Свіднику – На фіґлярьску ноту 23

Петро МЕДВІДЬ: Русиньскых означінь сел і міст буде веце. Влада схвалила нове наряджіня 23

Петро МЕДВІДЬ: Вмер Іван Бровді, автор скулптуры карпатьского медвідя 24

Одбыв ся 56. научный семінар карпаторусиністікы 25

Членьска громада Сполку русиньскых писателїв Словеньска 26

В. ВУЯЧИЧ: Награда за животне дїло ДКВ уручена Ирини Гарди Ковачевич 27

Мґр. Петро МЕДВІДЬ: Асімілачна корупція 28

Пестрофаребность як путь на зміцнёваня демократії 29

Севериян КОСОВСКЫЙ: Studium Carpatho-Ruthenoru вертат по перерві 30

„Єм єден з вас“, говорив Якубиско. Вмер вызначный словацькый режісер з русиньского Койшова 31

Мґр. Петро МЕДВІДЬ: Одбыла ся бісїда о Духновічови 32

• *Александер Зозуляк: Скады сьме, хто сьме і де ідеме, 2003, олїй, полотно, 108x171 цм, розмірово найвекшый образ автора, маєток СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові.*

Нащастя про русиньскый рух, в особі А. Зозуляка суть унікатно споєны взацны рисы: талент умелця (маляря і писателя) і общественного діятеля з глубокым чутём одповідности і з орґанізачныма способностями. Якраз послїднї знакы ёго характеру суть найглавнїшыма про лідра будьякого новозродженого руху, передовшыткым наміряного на популарізацію народности, заказаной понад штири десяткы років, як то было в припадї карпатськых Русинів.

З незвычайнов жертовностёв А. Зозуляк дає свої творчі силы і орґанізачный талент дїлу, яке він поважує за прояв акту справедливости – карпаторусиньскому руху. А. Зозуляк, уж як шефредактор україньскоязычных новинок *„Нове життя“* ся снажив їх змінити на русиньскоязычны новинкы, в котрых ся іщі перед новембром 1989 зродила сторінка на діалектї *Голос Русинів*. В роцї 1991 він з ґрупов редакторів, нестотожненых з україньсков ідентітов, заложыв русиньскоязычны *Народны новинкы* (выходили 25 років) і часопис *Русин* (од авґуста 1990 выходить доднесь), котрых ся став шефредактором. У тїсній сполупраці з небогым Василём Турком і Русинами споза границь А. Зозуляк быв ініціатором, сполузакладателём і активным членом Русиньской оброды, Світового конґресу Русинів, ініціатором Першого конґресу русиньского языка, причім быв і активным участником і орґанізатором кодіфікації русиньского языка. В области вытварного уменя ся записав до історії, окрем іншого, і як орґанізатор Першого меджінародного біенале русиньскых малярів, на котрім і сам выставлёвав свої образы. Тяжко выраховати вшыткы ініціативы Русинів, в котрых быв А. Зозуляк заанґажованый, а то все в першій лінії.

Фактічно він одограв вызначну роль як у вшыткых аспектах роботы Русинів Словакії в 90-ых роках минулого стороча, так і в популарізації руху в іншых країнах, кедь быв на функціях председы і выконного секретаря Світового конґресу Русинів. Доднесь зістав шефредактором часопису *Русин*, а тыж інтернетовой сторінкы *Світова академія русиньской культуры на Словакії*. Заєдно є найвекшым выдавателём русиньскоязычной літературы на Словакії, але ай за границями. На роздїл од іншых подобных серій публікацій, публікації А. Зозуляка ся зъявляють стабілно, безперерывно почас веце як трёх десяток років.

Вшытка тота величезна і жертовна робота на благо свого народа выберать собі свою дань, часто на рахунок здоровя, особного жывота. Самособов, ту не можеме ани говорити о даякім фінанчнім зіску з роботы про властный народ. Наперек тому, конкретны досягнуты успіхы выкликують завист,

нервозну крітіку, доконця ай розшырёваня неправд з цілём діскредітації, а то з боку особ, выслїдкы роботы котрых суть похыбны, або скоро ниякы. В такій атмосферї треба мати досправды нескуточну внуторну силу, абы знести їдовиту псевдокрітіку і інвектівы. На то треба нелем фізічну, але передовшыткым псіхічну силу, а тыж міцне пересвідчіня о справности діла, котрому чоловік жертвовав свій жывот. За тоту жертовность сьме глубоко вдячны А. Зозулякови. Конець-кінців, історія вшытко розоставлює і шорує на свої місця. Якраз з той прічіны **наш дорогый приятель, а днесь уж ай учітель молодых, Александер Зозуляк, котрый славить свою (іщі лем першу) сімдесятку, вже ся став жывов леґендов. На многая і благая літ, Саша!**

x x x

З желанём міцного здоровя і далшых робочіх успіхів ся припоюють бывшы і сучасны колеґове і сполупрацовници, котры мали тоту честь, же од початку стояли і надале стоять коло юбілянта. В часах добрых і злых.

Michal BYCKO, PhD., kurátor a manažér Múzea moderného umenia Andy Warhola v Medzilaborciach, kde Alexander Zozuľák vystavoval

„Pretože v smútku je pravda“

Citácia Júlie Warholovej (matky Andyho Warhola) o synovi a jeho obrazoch, ktorú možno použiť aj v prípade tvorby A. Zozuľáka.

V dobe, keď umenie stráca hĺbku emotívneho cítenia, keď pragmatizmus a „povrch“ sa stávajú dominantou výrazu za pomoci mnohých výrazových prostriedkov, akosi odmlčanie v „šere“ ateliéru, v tichosti ľudskej dramatickosti vznikali plynule takmer 50 rokov diela prešovského umelca rusínskeho pôvodu – Alexandra Zozuľáka.

Obrazy plné výkrikov v marginálnej zúfalosti ako vizuály – diár prežitého autorom. Nie, nehľadajte v diele Zozuľáka, návykovo známu „túžbu po peknote“. Tá sa v jeho diele stráca do pozadia, ktoré prekrýva expresia výpovede pravdy, deja a zmyslu výpovede. Dráma, ktorej autorom, režisérom i hercom je sám autor. Čosi, čo vytvorilo hlboký engram na šedej kôre mozgu, čosi, čo sa vrylo do nevedomia, s vedomím, že nevedomie myslieť vie, len o tom nevie, že vie. Zdá

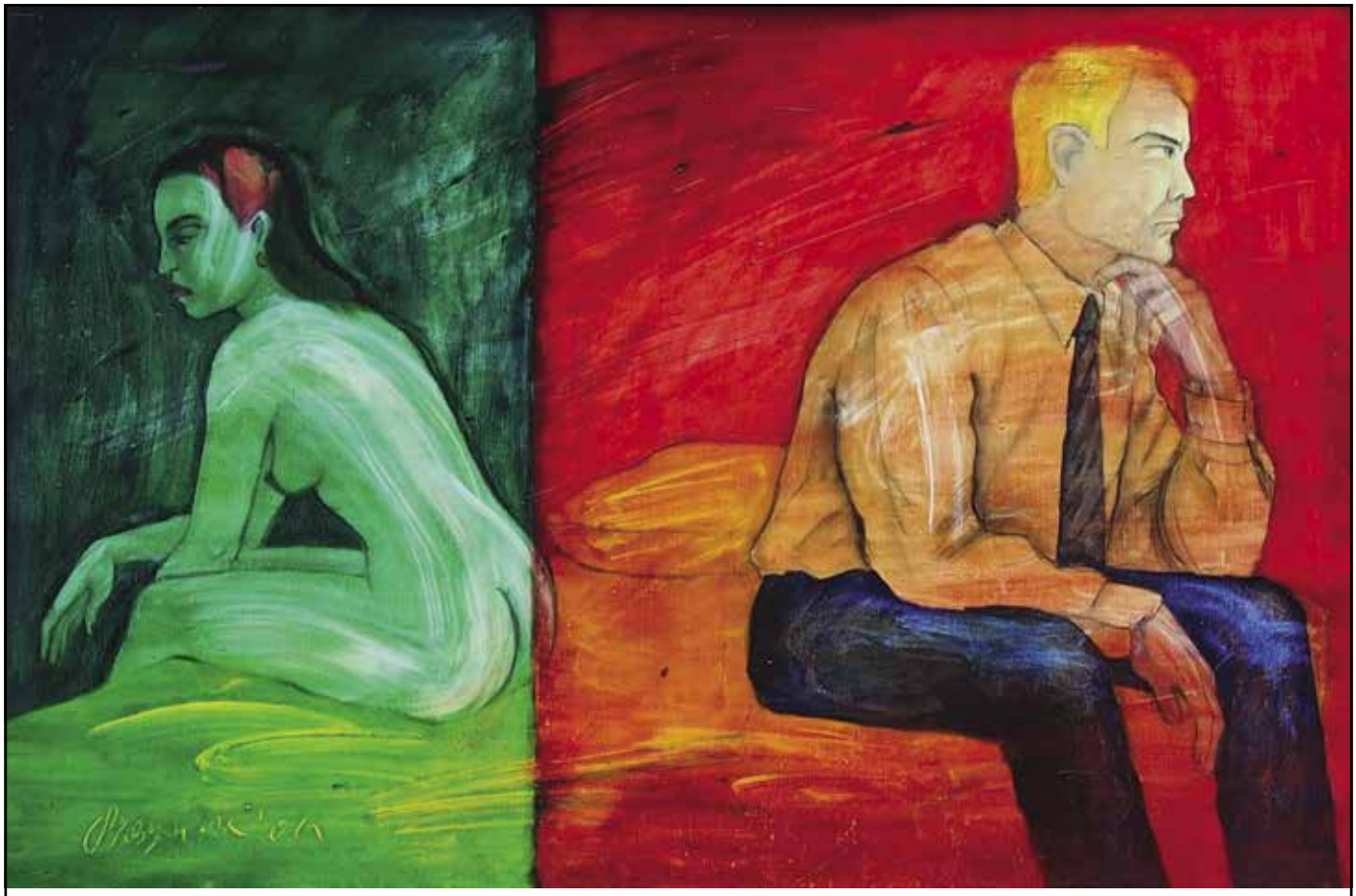

• *Александер Зозуляк: Розгніваны, 2004, олїй, полотно, 80x120 цм, маєток СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові.*

sa mi, že práve to je katalyzátorom výrazu vizuálnej podoby, identifikácie autenticity v dielach autora, ktoré nespievajú, ale ani neplačú. Dávajú o sebe vedieť, ale iba tým percipientom, ktorí dokážu vidieť muziku a počuť vizuálne dielo – obraz.

Nech už bude Zozuľákovo dielo percipientom prijaté tak či onak, jedno je isté. Zozuľák neklame. Predkladá nám obraz seba samého v rôznych životných úskaliach, až bolestiach. A v tom je skutočná pravda, výpoveď i samotného diela autora.

ПаедДр. Мґр. Анна СИМКОВА, кураторка СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові

Александер Зозуляк з душов маляря

6. апріля того року Александер Зозуляк ославив красный жывотный юбілей – 70 років. Кедь высловиме мено Александер Зозуляк, окрем Русинів і вшыткого, што з Русинами є споєне, не сміємe забыти іщі на єдно, а то главне в ёго жывотї – світ уменя. Ёго жывотна і професіонална драга є міцно пестра. Цїлым професіоналным жывотом Александра Зозуляка спроваджать уменя – світ муз, фаребных тонів, фантазії. І так го знають люде. Александер Зозуляк є непрегляднутелнов особностёв в культурнім і сполоченьскім жывотї Русинів, но і в умелецькім жывотї, а то нелем міста Пряшів.

Тепер мі довольте представити Александра Зозуляка не як вызначного і успішного дїятеля на полю русиньской культуры, Русинів як такых, але як чоловіка з душов умелця, повнов фантазії.

Кедь хочеме вступити до ёго умелецького світа, до ёго світа фантазії, муз, не дасть ся то зробити без того, жебы коротко не нагляднути і не спомянути ёго „світьскы" жывотны етапы, котры мали великый вплив на ёго творчость.

Александер Зозуляк ся народив 6. апріля 1953 в Пряшові. Сын україньского писателя выходной Словакії, Василя Зозуляка. Скончів ґімназію з навчалным языком україньскым в Пряшові і потім Педаґоґічну факулту в Пряшові УПЙШ в Кошіцях. Зачінать ся ёго жывотна, робоча і творча дорога.

Быв і є редактором, выдавателём, культурным дїятелём Русинів на Словакії. Великый злом в ёго жывотї настав в новембрї 1989-го року. Став ся сполуоснователём Ініціативной ґрупы Русинів–Українців за перебудову. Зрікать ся україньской народно-

• *Александер Зозуляк: Нерівный бой, 1996, олїй, полотно, 70x110 цм, маєток СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові.*

сти і гварить, же Русины суть самостатнов выходославяньсков народностёв.

По цілый робочій жывот на полю русиньской культуры Александра Зозуляка спроваджають музы уменя. Світ фантазії, творчого умелецького взліту го николи не опустив, не зрадив. Быв ёго вірным супутником в добрім і планім.

Іщі як штудент цілым своїм тілом нассає вытварне уменя. Навщівлює ґалерії вытварных умень, малює, і в малёваню рад експеріментує, выставлює властну творчость. Малёваня ся стало ёго тырвалов радостёв і змыслом жывота. Од початку своёй малярьской дорогы знав, котры малярьскы жанры і темы хоче реалізовати, якыма техніками. Поступно, дякуючі і Михалови Чабалови розвивав свій вытварный талент.

Ходить до ательєру академічного маляря Михала Чабалы, котрый му одкрывать світ уменя. Михал Чабала му дає пріватны годины креслїня і малёваня, втягує го до таїв мішаня фареб і композіції, обознамлює го з ґеніями світового вытварного уменя. Приправлює Александра Зозуляка на талентовы екзамены на Педаґоґічну факулту УПЙШ в Пряшові.

Праві ту, в ательєрі Михала Чабалы суть ёго першы важны контакты з вытварным уменём. В ёго творчости видиме і вплив Михала Чабалы, фасцінацію ёго малярьством, фаребныма шкалами, задумчівостёв образу.

Властна малярьска творчость Александра Зозуляка є близка штілу постмодернізму, такзваного –ізму 20-го стороча, главнї неоекспресіонізму (60-ты аж 80-ты рокы), як реакції на неспокійность добы. Є то гравость аж абсурдіта ці морбідность, деформація ліній.

Александер Зозуляк любить експеріментовати з вытварным проявом ці композіціёв образу, вытварныма техніками, а то од креслїня церузков, угликом, рудков, сухым пастелом аж по мальбу, де найвеце вывжывать оліёвы фарбы. Фаребне зложіня ёго образів є часто дінамічне аж експресівне, што залежить од вытварного заміру. Окрем полотна мальбу часто реалізує і на сололітї. При наношаню фарбы вывжывать нелем щетець, но і шпахтлю ці роботу з лаком.

Ёго жанрова творчость є пестра. Од портрету, автопортрету, через країну – пейзажы ці містьску країну, закутя, фіґуралны композіції, но главнї жанер акту, котрый ся перелинать цілов ёго творчостёв.

В портретній творчости одкрывать Александер Зозуляк внутрїшнїй став чоловіка – моделу, внутрїшнє пережываня, одкрывать ёго псіхіку. Ёго портретна творчость є пестра. Од портретів дітей, молодых, старых людей, людей простых, але і представителїв верьхности, робітників (інтересны портреты зливарів з ВСЖ Кошіцї), людей розлічных професій ці вызнамных світовых особностей, писателїв, як наприклад, Пабло Неруда, Салвадор Алліенде і іншы.

• *Александер Зозуляк: Ідеална пара, 1987, олїй, полотно, 130x80 цм, маєток СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові.*

Інтереснов є ёго автопортретна творчость з єднотливых етап жывота. Фіґуралны композіції в творчости Александра Зозуляка ся обявлюють в одношіню з добов, сполоченьско-політічнов сітуаціёв, внутрїшнїм світом людей – їх каждоденых пережывань, розлічных траум, ці псіхічных походів. Композіції образів дінамічны, скрывають в собі множество розповідных пригод, одкриваючіх посолства автора. Суть ёго аналізов креатівного приниманя світа.

В ёго творчости вызначну роль одограє інтімно понятый жанер – акт. Вічна тема муж і жена у вшеліякых жывотных сітуаціях. Любов, ненависть, смуток, плач, безнадїй... вшыткы подобы любви.

Гра світла і тїни, експресівна фаребность і рукопис тягми пензля ці шпахтлї, ємность ці аґресівность форм, людьскых ґест і емоціоналных выразів, тото вшытко найдеме в образах того жанру. Автор нас втягує до дїяня на образї і тым нас нутить задумовати ся над змыслом жывота.

В творчости Александра Зозуляка мать своє певне місце і жанер країны. Країна іншпірує Зозуляка

своїма природныма перемінами, лірічностёв, але і дінамічностёв своїх містькых закутин, тихых одляглых місць ці містькых панорам родного міста Пряшів.

Композіція образів є або дінамічна, повна непокоя – автор нас втягує до діяня, або меланхолічна, де нас мотівує прожыти собі «тихо образу», лем так мовчати, позоровати діяня, котре ся вынарять перед нами, ёго формы, фаребность.

Творчость Александра Зозуляка є пестра. Мать за собов множество выстав але і участей на малярьскых пленерах. Свої образы Александер Зозуляк выставлёвав нелем дома, но і за границями. Персоналны выставкы реалізовав у Пряшові, Сабінові, в Музею модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях, в каштелю в Гуменнім ці за границями републікы у польскій Криниці.

Окрем персоналных выстав Алекцандер Зозуляк мать за собов множество колективных выстав. Такыма вызнамныма колективныма выставками были выставкы в Пряшові, Меджілабірцях, Старій Любовни, Гуменнім, но тыж і за границями – в Криниці в Польщі і в даньскій Кодани.

• *Александер Зозуляк: Сам меджі людми, 1987, олій, полотно, 130x80 цм, маєток СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові.*

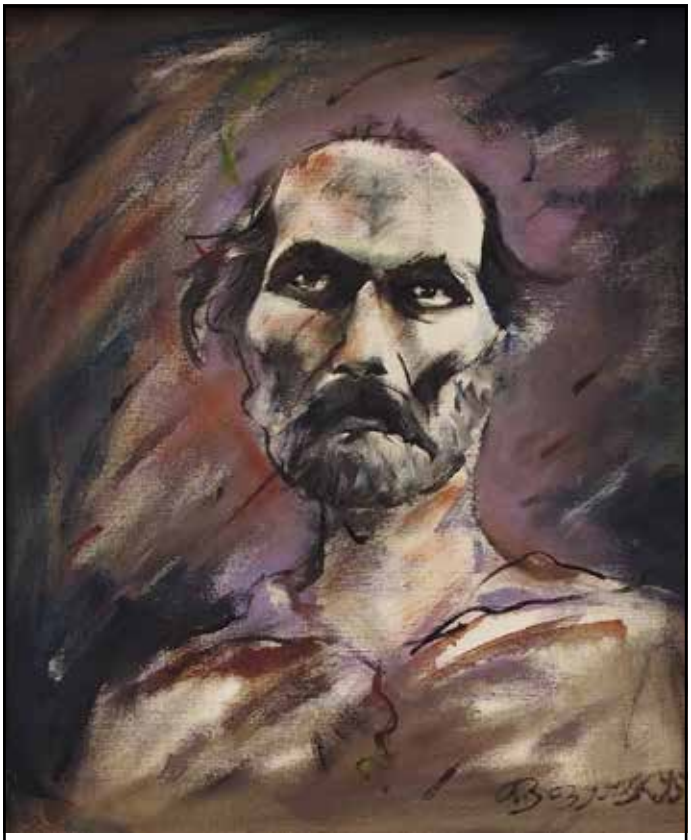

• *Александер Зозуляк: Змученый, 1995, олій, полотно, 60x50 цм, маєток СНМ – Музея русиньской культуры.*

І сам він орґанізовав много выстав і пленерів русиньскых малярів, наприклад, пленер русиньскых малярів у Старій Любовни. Є основателём Пленеру русиньскых професіоналных малярів і Біенале русиньскых малярів Пряшівского реґіону. У Шарішскій ґалерії, теперішній Крайскій ґалерії у Пряшові, зорґанізовав колективну выставу русиньскых малярів з Пряшова, котра была збогачінём 7-го засїданя Світового конґресу Русинів в Пряшові 2003-го року, де і сам выставлёвав.

Велику кількость образів і кресеб Александер Зозуляк подаровав Русинам, но суть і в публічных колекціях культурных інштітуцій Русинів дома і у світї.

Словацькому народному музею – Музею русиньской культуры в Пряшові подаровав 150 олїёвых образів і понад 500 кресеб церузков, углём, рудков, ці комбінованыма техніками, множество акварелів і ґрафік.

22. юна того року о 16. 00 год. у СНМ – Музей русиньской культуры в Пряшові зреалізує з нагоды ёго вызначного юбілея – 70 років, выставку ёго цїложывотной умелецькой творчости.

До ёго далшых жывотных юбілеїв і малярьскых успіхів желаме Александрови Зозулякови много здравя, віталіты, творчой креатівіты як в особнім, так і в робочім жывотї.

Жебы молодость жыла в Твоїй души, няй серце не знепокоює нуда і передовшыткым, няй в Твоїх очах жыє вічне щастя.

ТгЛіц. о. Франтїшек КРАЙНЯК, Пряшів, Словакія

Месіаньскы псалмы

Хрістіане першых сторoч перевзяли до свого духовного жывота єврейскый Старый завіт в ґрецькім перекладї. Тот переклад называли СЕПТУАҐІНТА, бо подля традіції го з єврейского языка до ґрецького в 3.сторочу перед Хрістом переложыло 70 або 72 учены жыдівскы філолоґове. Меджі книгами Старого завіта ся находить і Книга псалмів, котру хрістіаньска Церьков з любвов хоснує доднесь у вшыткых своїх богослужінях. Речіня з псалмів ся находять на многых місцях Нового завіта як в Євангеліях, так в Писмах св. апостолів.

Народы, котры прияли як свій богослужебный язык старославянчіну, хоснують кірілометодійскый переклад псалмів, котрый быв святыма братами зробленый зо Септуаґінты. В Книзї псалмів ся находить 150 псалмів, котры суть роздїлены до 20 частей называных катізмы[1]. Коли і як ся мають читати ся уваджать в каждім Псалтырї. Хрістіане в богослужінях і в особных молитвах хосновали псалмы подля їх обсягу. Бо в псалмах ся находять піснёхвалы, жалоспівы, дякованя, просьбы, моралны понаучіня, історічны події. Пережывали сьме постны днї святой Штиридцятніцї а за нима радостны днї Хрістового воскресїня. Стихы як „Да воскреснет Бог...“, „Яко изчезаєт дым...“ або „Тако да погибнуть грішницы...“ суть глубоко закорїнены в сердцї каждого віруючого Русина.

Дакотры з псалмів можеме назвати месіаньскы, бо зображують терпіня, смерть і воскресїня Ісуса Хріста.

Тоты псалмы суть під числами 2, 8, 15, 21, 22. Ясно говорять о месіаньскім посланю Ісуса Хріста. Дакотры їх стихы ся находять і в текстах Нового завіта.

Псалм 2 (Псалм Давіда)

1. Прошто ся бунтують народы а люде ся задумують над даремностями?
2. Владарї землї повстали а вельможы ся дали довєдна проти Господа і проти ёго Хріста.
3. Розорвийме їх оковы і зошмарьме зо себе їх ярьмо.
4. Тот, хто жыє на небесах ся їм высміє, Господь їх зосмішнить.
5. Тогды ку ним з гнївом прореченє, своёв злостёв їх выстрашить.
6. Я єм быв ним установленый за царя над Сіоном – ёго святов горов,
7. жебы єм звістовав, што наказав Господь. Господь мі повів: – **Ты єсь мій Сын, я тебе днесь зродив.** –
8. Прось од мене а дам ті народы як твоє наслїдство, і землї аж по їх самый край, як твій маєток.
9. – Пасти їх будеш зо желїзным жезлом, розобєш їх як судины горнчаря. –
10. А теперь, царї, порозумійте, вшыткы земны судцёве дайте ся поучіти.
11. Господу служте богобойно, радуйте ся му в ужасї.
12. Приймийте тото наказаня, жебы скорше як ся Господь розслостить і загорить гнївом,
13. вы не пропали (*зато*), же сьте зышли з дорогы справедливости. Блажены вшыткы, што мають в нїм надію.

Слова: – Ты єсь мій Сын, я тебе днесь зродив. – уваджать ап. Павел в Писмі Євреям (1,5; 5,5). Находять ся і в Дїлах св. апостолів (13,33). Тыма словами Бог Отець свідчіть о своїм Сынови, котрого зродив од вічности як другу Божу особу, но зродив го і в часї, як Сына чоловіка.

Псалм 8

1. На конець. *(Мелодія)*: О виновых прешах. Псалм Давіда.
2. Господи, Господи наш, яке пречудесне є твоє імя на цїлій земли! Твоя превелика красота ся повзнесла над небеса.
3. Но зато, же маш неприятелїв, ты собі з уст дїтей і плеканых дїтинчат приготовив хвалу, жебы-сь неприятеля і помстителя переміг.
4. Кедь смотрю на небеса – дїло твоїх палцїв, на місяць і звізды, котры ты вытворив, *(прошу ся)*:
5. **Хто є чоловік, же на нёго памяташ? Або Сын чоловіка, же ёго навщівляш?**
6. **Зробив єсь го *(на час)* маленько меншым од ангелів, славов і честёв єсь го коруновав**
7. **і установив єсь го над дїлами своїх рук. Вшытко єсь покорив під ёго ногы:**
8. вшыткы вівцї і волы а іщі і дикы звірята,
9. небесны птахы і морьскы рыбы, што плавають морьскыма путями.
10. Господи, Господи наш, яке пречудесне є твоє імя на цїлій земли!

Стихы 5,6 і 7, ся находять в Писмі св. ап. Павла Євреям (2,6-8). Псалм мать хрістолоґічну інтерпретацію. Ап. Павел аплікує тітул Сын чоловіка на особу Ісуса Хріста.

1 Кафтізма = сидїти. Хрістіане могли при читаню псалмів в церькви сидїти.

Псалм 15 (Напис на стовпі. Давіда)

1. Храньмене, Господи, бо в тобі мам надію.
2. Повів єм Господу: „Ты єсь моїм Господом, ніч з мого добра ті не треба!“
3. Господь чудесно выявив вшыткы свої желаня через святых, што суть на ёго земли.
4. Кедь ся понагляли *(за ідолами)*, помножыли ся їх слабости. Не буду участный на їх кровавых згромаджінях, ани своїма устами не спомяну їх імена.
5. Частёв мого наслїдства і чашы є Господь, ты єсь тот, котрый мі приготовляш наслїдство.
6. Моя частка мі была приділена на найліпшых місцях, бо моє наслїдство є про мене найліпше.
7. Господа, котрый мене обдаровав познанём, прославлям словами, іщі і в ночі ня ку тому вело моє внутро.
8. **Господа єм все мав перед очами, бо є по моїм правім боці, жебы єм зістав певным.**
9. **Зато ся розвеселило моє сердце і розрадовав мій язык а і моє тїло спочіне в надії,**
10. **бо не зохабиш мою душу в царьстві смерти, ани не даш своёму побожножытелёви зазнати розложіня *(тїла).***
11. **Указав єсь мі дорогу жывота, а перед своёв тварёв мене наповниш веселостёв**; по твоїй правій руці є блаженство навсе.

Стихы 8-11 ся находять в Дїлах св. апостолів (2,25-28). Псалм выявлять таємность смерти, воскресїня і прославлїня Ісуса Хріста.

Псалм 21

1. На конець. О ранїшнїм застоятельстві. Псалм Давіда.
2. Боже, Боже мій, прислухай ся мі, чом ты мене охабив? Слова о моїх паджінях до грїхів мене оддалюють од спасїня.
3. Боже мій, взывати тя буду водни – а не будеш чути, і в ночі – а не буду мати похоплїня.
4. Ты, славо Ізраела, жыєш в святыни.
5. В тобі мали надію нашы отцёве, мали надію а ты їх выслободив.
6. Тебе взывали і были захранены, в тобі мали надію а не были заганьблены.
7. Я червяк а не чоловік, єм на потупу людём і на понижіня в народї.
8. Вшыткы, што мене відїли, высмівали ся з мене, крутили головов і рапотали устами:
9. **„Він надїяв ся на Господа, няй го выслободить, няй го захранить, кедь го любить.“**
10. Бо ты єсь тот, котрый мене выняв з материньской утробы, ты моя надія уж од грудей моёй матери.
11. Одданый єм ті од початя в єй лонї, уж од перебываня в утробі моёй матери єсь моїм Богом.
12. Не одходь од мене, бо надходять нужды, а не є никого, хто бы мі поміг.
13. Обстало мене много телят, доокола мене стали тучны быкы.
14. Отворили на мене свої пыскы як лев, котрый торгать і рычіть.
15. Розолляв єм ся як вода а мої кости ся розсыпали, моє сердце є як віск, котрый ся топить в моїх внутрішностях.
16. Моя сила высохла як череп а мій язык ся прилїпив на піднебя; до пороху смерти єсь мене уложыв.
17. Бо обстало мене много псів, доокола мене стала ґрупа злосынів; мої рукы і мої ногы пробили.
18. Зраховали вшыткы мої кости; смотрили а якбы мене не відїли.
19. **Роздїлили собі мій плащ а о моє облечіня лосовали.**
20. Но ты, Господи, не оддалюй свою поміч од мене, заміряй ся на мою охрану.
21. Ослободь мій жывот од меча і од псячой лабы, бо го мам лем єден.
22. Охрань мене перед пыском лева а мою маленькость перед рогом єднорожця.
23. **Імя твоє звістую братам, на згромаджіню тя буду хвалити.**
24. Вы, што ся боїте Господа, выхваляйте го, вшытко потомство Якова го прославляй; няй ся го боїть вшытко потомство Ізраела.
25. Бо він не погордів і не одверьгнув молитвы убогого, ани свою тварь од мене не одвернув, а коли єм го взывав, выслухав ня.
26. Свою хвалу на тебе вызнам у великім храмі, свої обіцянкы сповню перед тыма, што ся го боять.
27. Бідны їдять і наїдять ся, а глядавшы Господа го выхвалять. Їх сердця будуть жывы віковічно.
28. Розпамятають ся і навернуть ся ку Господу вшыткы концї землї, а вшыткы отчіны народів ся перед ним поклонять.
29. Бо царёваня належить Господу, він панує над народами.
30. Понаїдали ся і поклонили ся му вшыткы богачі землї, впали перед ним вшыткы, што зоступують до землї. А моя душа буде жыти про нёго,
31. служыти му буде і моє потомство. О Господї ся буде бісїдовати наступному поколїню,
32. а новому потомству будуть бісїдовати о ёго справедливости, о тім, што вытворив Господь.

Стих 9 ся находить в Євангелію од св. Мафтея (27,43), стих 23 в Євангелію од св. Йоана (19,24), а

стих 23 в Писмі св. ап. Павла Євреям (2,12). Псалм описує Ісуса Хріста як мужа болести, котрый пережывать двояке терпіня: фізічне і псіхічне.

Псалм 22 (Псалм Давіда)

1. Моїм пастырём є Господь, ніч мі не хыбить.
2. Там – на місце свіжой зелени мене усадив, при покійных водах мене жывив.
3. Змінив мій жывот і завів ня на стежкы справедливости, про своє імя.
4. А хоць і піду серединов тїни смерти, не буду ся бояти зла, бо ты єсь зо мнов.
5. Ты передо мнов приготовив стіл наперек моїм утисковательям, голову єсь мі помазав олїём а твоя чаша мене наповать – она найлїпша.
6. Твоя мілость мене буде провадити через вшыткы днї мого жывота а моє перебываня в домі Господа є на премного днів.

Псалм описує Ісуса Хріста як доброго пастыря, котрый ся старать о тїлесне і духовне добро своїх овечок. Псалм є теолоґічно дорогоцїнный, бо пророкує о Евхаристії – чаші, котра наповать а є найлїпша.

Наш русиньскый народ псалмы любив і хосновав в денно-деннім жывотї. На кажду жывотну сітуацію, ці уж радостну, або болестну, нашов в псалмах потїху і поучіня. Псалтырь – книга псалмів і молитв, ся став і послїднїм провадителём каждого Русина по скончіню ёго жывота. Кедь хрістіан умер, по вечерах кантор дві ночі коло помершого читав вшыткы псалмы.

Общество св. Йоана Крестителя на Словакії ся в р. 2022 пустило до великого дїла: комплетного перекладу Книгы псалмів з церьковно славяньского языка до языка русиньского. З помочов Божов бы мало быти дїло докончене в р. 2024.

Karpatská Rus: Historický atlas

Недавно у Выдавательстві Пряшівскої університы в Пряшові вышов словацькый переклад анґліцькой публікації із 2017-го року автора, узнаваного науковця, академіка, проф. Др. Павла Роберта Маґочія. Репрезентатівна публікація має множество якостных історічных мап. В книзї, окрем іншого, мож прочітати заднє слово (дослов):

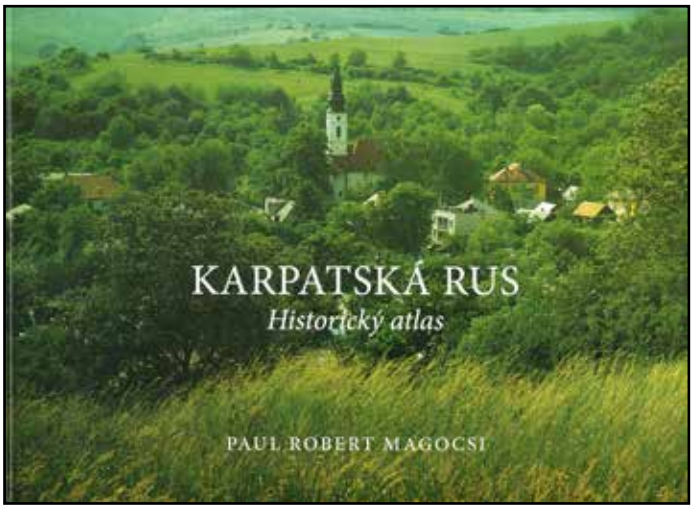

„Карпатьска Русь ся дословно находить в самім сердцю Европы. Єствують доконця два памятникы выбудованы в роках 1870 і 1970 у выходній части Карпатьской Руси, котры означують точный ґеоґрафічный центер европского континенту. Карпатьска Русь є тіпічнов погранічнов теріторіёв, на котрій ся стрічають ґеоґрафічны, політічны, етноліґвістічны, реліґійны і соціально-кліматічны границї. Посеред той фасцінуючой розмаїтости маёрітну популацію традічно творили карпатьскы Русины, котры овпливнёвали остатнї народы жыючі в їх сусїдстві: Мадярів, Словаків, Поляків, Румунів, Жыдів, Нїмців, Ромів/Циґанів а в пізнїшій добі Чехів, Українців і Росіян.

Карпатьска Русь: Історічный атлас дає чітателёви подробны інформації о тій вынятковій комплексній теріторії. Творить го 34 капітол із фаребныма мапами, котры хронолоґічно указують розвиток нелем на історічній теріторії Карпатьской Руси, але і на шыршій теріторії середнёй Европы. Кажда мапа є доповнена леґендов, котра приближує ґеоґрафічны, етноліґвістічны, культурны і історічны приналежны мапы. Частёв публікації є список поужытых жрїдел і реґістер.

* * *

О АВТОРОВИ: Павел Роберт Маґочій є професором історії і політічных наук на Торонтьскій університї, де є на челї Катедры україністічных штудій Джона Яремка. Меджі **ёго веце як 875 штудій** із сферы історії, соціолінґвістікы, картоґрафії, бібліоґрафії і іміґрантьскых штудій тыж належать такы публікації: *A History of Ukraine: the Land and its Peoples (Історія Україны: Земля і єй народы,* 2010), *This Blesed Land: Crimea and the Crimean Tatars (Благословена земля: Крым і крымскы Татары,* 2014), *With Their Backs to the Moutains: A History of Carpathian Rus' and and Carpatho-Rusyns (Хребтом к горам: Історія Карпатьской Руси і карпатьскых Русинів,* 2015), *Jews and Ukrainians: a Millenium of Co-Existence (Жыдове і Українцї: Росіяне і тісячроча,* 2016) і *Historical Atlas of Central Europe (Історічный атлас середнёй Европы,* 2018)".

Анна ПЛІШКОВА, Кветослава КОПОРОВА, Василь ЯБУР, Зденка ЦІТРЯКОВА і Михала ГОЛУБКОВА, выдала Пряшівска універзіта в Пряшові

Першыраз в історії русиньского літературного языка вышли Правила русиньской высловности з ортоепічным словником

Кодіфікації русиньского языка на Словакії передходив процес приправы кодіфікачных приручників, в першім ряді ***Правил русиньского правопису*** (Пряшов: Русиньска оброда – Інштітут русиньского языка і культуры, 1994), ***Орфоґрафічного словника русиньского языка*** (Пряшов: Русиньска оброда – Інштітут русиньского языка і культуры, 1994) і ***Русиньско-русько-україньско-словеньско-польского словника лінґвістічных термінів*** (автор Ю. Панько, Пряшов: Русиньска оброда, 1994). За выданя першых приручників, котры были предложены ід кодіфікації, ся взяла перша русиньска орґанізація на Словакії по році 1989 – Русиньска оброда, бо в тім часї не было ниякой научно-педаґоґічной інштітуції, котра бы застрїшыла таку роботу. То але ніч не мінить на факті, же над приручниками робив тім шпеціалістів Інштітуту русиньского языка і культуры при Русиньскій оброді в Пряшові під веджінём двох вызначных особностей родячой ся русиньской лінґвістікы – **доц. ПгДр. Ю. Панька, к. н.** і **доц. ПгДр. Василя Ябура, к. н.** Робота над русиньскым нормативным языком не переставала, наспак, перенесла ся на універзітну уровень (1998) – по взнику научно-педаґоґічной інштітуції наперед Оддїлїня русиньского языка і культуры Інштітуту народностных штудій і чуджіх языків (1998) а пізнїше самостатного Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты (2008), котрый ся став ґарантом нелем про выхову кадрів з дісціпліны русиньскый язык і література, але таксамо ґарантом нормотворїня і култівації русиньского языка в ёго далшім розвою. Так в році 2007 вышли актуалізованы правила русиньского правопису[1] і ортоґрафічный словник[2], на котрых робили працовници тогдышнёго Оддїлїня русиньского языка і культуры Інштітуту реґіоналных і народностных штудій Пряшівской універзіты. Поступно были Інштітутом русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты выданы высокошкольскы учебникы із вшыткых лінґвістічных дісціплін[3], наслїдно перша ***Ґраматіка русиньского языка***[4] авторів Копорова, К. (Фонетіка і фонолоґія), Ябур, В. (Морфолоґія, Сінтаксіс), Плїшкова, А. (Лексіколоґія і словотворїня), а найновше моноґрафія ***Русиньскый язык. Комплексный опис языковой сістемы в контексті кодіфікації***.[5]

Сучастёв каждого нормативного языка суть окрем правил ортоґрафії таксамо ортоепічны правила, котры Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты выдає вєдно з першым ортоепічным словником русиньского літературного языка як выслїдок рішаня 3-рочного проєкту (2018 – 2021) підпореного Культурнов і едукачнов аґентуров Міністерства школства, наукы, баданя і шпорту Словацькой републікы (KEGA).[6]

Правила русиньской высловности з ортоепічным словником суть першыма ортоепічныма правилами в історії русиньского літературного языка на Словакії, кодіфікованого в році 1995.

У вступній части ортоепічных правил не уводиме основны фонетічны явы, котры настають в русиньскім языку в такім розсягу, як были публікованы у высокошкольскім учебнику ***Фонетіка, фонолоґія і акцентолоґія русиньского языка***[7]. Скорше ся намагаєме памнятати на практічного вжывателя приправлёваной ортоепічной нормы і в тім контексті высвітлюєме уведжены явы, котры мають вплив на высловность, штонайзрозумілїшым способом, абы ся у правилах міг легко орьєнтовати нелем учітель

русиньского языка, але таксамо редакторы русиньскых електронічных масмедій (Словацького розгласу і телевізії ці русиньского інтернетового радія Русин.ФМ) ці герець в русиньскім театрї (Театер Александра Духновіча у Пряшові). Правила ортоепії мали бы служыти вшыткым хосновательям устной (говореной) формы русиньского языка.

Сучастёв правил є ай ортоепічный словник. Слова до нёго сьме не выберали механічным способом подля крітерія роздїлу меджі правописом і высловностёв. Сконцентровали сьме ся главно на комплекс лексем, котрых высловность выкликує у вжывателїв неясности. Наслїдно, на основі подобности, може вжыватель апліковати правилну высловность на далшых, подобных словах з аналоґічныма проблемами у высловности. Предкладаєме достаточне множество выбратых слов, у котрых вжывателї нормативной подобы русиньского языка порушують в найбівшій мірї правила высловности. Выберу конкретных лексем до словника передходило в сучасности уже понад пятнадцятьрочне баданя в інштітуціях, котры ся професіонально занимають устнов формов русиньского языка на Словакії (народностно-етнічна редакція РТВС – радіо Патрія і єдиный професіоналный русиньскый театер – ТАД у Пряшові[8]). Самособов, помічным апаратом при укладованю словника суть знакы фонетічной транскріпції, котры сьме приспособили так, жебы была высловность ясна ай нелінґвістови[9].

ЛІТЕРАТУРА:

1 ЯБУР, В. – ПЛЇШКОВА, А.: *Русиньскый язык в зеркалї новых правил про основны і середнї школы з навчанём русиньского языка*. Пряшів: Русин і Народны новинкы, 2005.

2 ЯБУР, В. – ПЛЇШКОВА, А. – КОПОРОВА, К.: *Русиньска лексіка на основі змін у правилах русиньского языка про основны і середнї школы з навчалным русиньскым языком і з навчаннём русиньского языка. (Правописный і ґраматічный словник)*. Пряшів: Русин і Народны новинкы, 2007.

3 *Publikačná činnosť 1998 – 2018*. Zost. A. Plišková. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Centrum jazykov a kultúr národnostných menšín – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2018.

4 ЯБУР, В. – ПЛЇШКОВА, А. – КОПОРОВА, К.: *Ґраматіка русиньского языка*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2015.

5 ПЛЇШКОВА, А. – КОПОРОВА, К. – ЯБУР, В.: *Русиньскый язык. Комплексный опис языковой сістемы в контекстї кодіфікації.* Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2019.

6 *Konštituovanie ortoepie a aktualizácia ortografie rusínskeho jazyka v korešpondencii s najnovšími výskumami a potrebami praxe*, č. 022PU-4/2018.

7 КОПОРОВА, К.: *Фонетіка, фонолоґія і акцентолоґія русиньского языка*. Пряшів: Пряшівска універзіта в Пряшові – Інштітут русиньского языка і культуры, 2015.

8 KOPOROVÁ, K.: *Орфоепічна характерістіка русиньского языка на границї выходославяньскых і западославяньскых лінґвокултурных контактів. З основных прінціпів русиньской высловности*. Dizertačná práca. Prešov: FF PU, 2012.

9 Знакы упрощеной фонетічной транскріпції уводиме в части: Як поужывати словник.

Мґр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ. фм

В Ужгородї одпрезентовали літературный алманах

Як інформовав Юрій Шиповіч, голова Русиньского культурологічного клубу, 25. февруара 2023-го року, в конференчній салї Центра культуры народностных меншын Закарпатя в Ужгородї в рамках святкованя Меджінародного дня материньского языка одбыла ся презентація *Алманаху днешнёй підкарпатьской русиньской літературы* за 2022-ый рік.

Орґанізаторами події были Закарпатьске областне научно-культурологічне общество Александра Духвновіча, котрого головов є **Юрій Продан**, і Русиньскый культурологічный клуб.

В зборнику, як сьме вже скоріше о нїм інформовали, суть поетічны, прозовы творы і тлумачіня 19-ёх авторів з Україны, Чеськой републікы, Мадярьска і Італії. Наймолодшый автор в тогорочнім алманасї, **Михаіло Чикивдё**, не має іщі ани 23 рокы, а найстаршый, **Іван Завадяк**, має 83 рокы. Авторы суть представителями восьмох із тринадцятёх раёнів Підкарпатя.

Іван Завадяк на презентації повів, же писати по русиньскы зачав лем у 2017-ім роцї по тім, як ся му во снї появила мамка і повіла: ***„Іване, писав єсь цїле жытя, але писав єсь не то, теперь берь і пиш по нашому.“*** Так за короткый час появили ся дві ёго русиньскы книжкы, і теперь приготовлює третю.

Молодый автор, но вже знамый русиньскый активіста і блоґер **Михаіл Лыжечко** своёв історіёв потвердив, же молодеж нелем достойно перевзяла штафету старших при всокочіню і пропаґації русиньского слова, але і модернізовала тоту роботу, збогатила єй, приспособила новым реаліям.

Аламанах є присвяченый 128-ій окремій горьско-штурмовій Закарпатьскій бріґадї. Єй вояци достойно бранили державу, в котрій жыють. Єден із авторів, котрого творы суть в алманасї, **Александер Керестеші**, вже є на фронтї.

На презентації брали участь і глава Клубу Томаша Ґаріка Масаріка в Ужгородї **Іван Латко**, председа Народной рады Русинів Закарпатя **Євген Жупан**, глава Ужгородьского містьского общества Александра Духновіча **Михаіл Белень**, председа общества Карпатьскый Русин **Василь Щебрей** і далшы представителї общественных орґанізацій области.

На концю ся обговорили і планы на найбизшый час, меджі якыма суть святкованя сторочніцї заснованя Общества Александра Духновіча, як і 220-та рочніця народжіня самого великого будителя.

ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., едіторка, Центер языків і култур народностных меншын – Інштітут русиньского языка і культуры ПУ

14. научный зборник Studium Carpatho-Ruthenorum

Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты у Пряшові зорґанізовав на 16. марца 2023 в просторах ректорату – в засїдални Consilium maius 56. семінар карпаторусиністікы. Выступным документом семінарів карпаторусиністікы, котры інштітут орґанізує уже штирнадцятый рік є зборник научных статей. З прічіны пандемії орґанізованя семінарів было перерушене, але не было перерушене выдаваня зборника Studium Carpatho-Ruthenorum. Віриме, же в представленых штудіях минулорочного, уже 14-го зборника *Studium Carpatho-Ruthenorum 2022/ Штудії з карпаторусиністікы 14* сі навщівници семінарів і нашы сімпатізанты найдуть темы, котры їх заінтересують і принесуть їм новы інформації із жывота карпатськых Русинів.

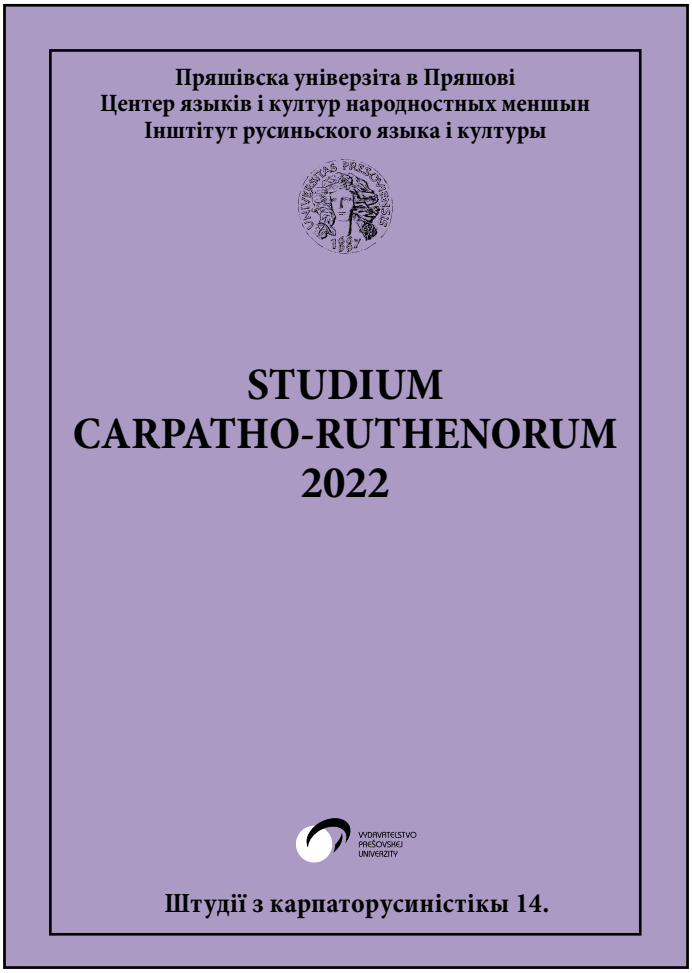

Вступне слово едіторкы

Научный зборник *Studium Carpatho-Ruthenorum 2022/Штудії з карпаторусиністікы 14* представлює вісем штудій з розлічных областей карпаторусиністікы, причім, як ся стало традіціёв, розшырили сьме коло авторів о єдно нове мено.

Штудії суть рефлексіёв на найновшы здобыткы наукы в области карпаторусиністікы, а то нелем в контексті Русинів на Словакії за послїдні рокы. Таков є ай перша – лінґвістічна штудія **проф. Др. Михайла Фейсы** із Новосадськой універзіты у Сербії ***Нови правопис руского языка***. Як сама назва штудії наповідать, єй автор, котрый є заєдно ай сполуавтором нового выданя правил правопису войводиньскых Русинів ай з ортоґрафічным словником описує процес роботы над новыма правилами правопису, про котры барз важным базовым матеріалом были першы правила, выданы перед 50 роками Миколом Кочішом під назвов *Правопис руского языка* (1971).

Друга публікована штудія є з области історії Русинів. Автор – **доц. ПгДр. Володимир Фенич, к. н.** з Ужгородськой народной універзіты єй дав назву: ***Під Карпатами: Нова концепція історії землі і народів з багатьма іменами. Нарис 1: Територія і народи верхнього потисся від королівської стоянки кам'яної доби до входження в склад аварського каганату (1 млн. років тому – VIII ст.)*** і наісто буде інтересным штудійным матеріалом про тых, котры ся інтересують найстаршов історіёв заселёваня теріторії під Карпатами і преферують новы методы приступу к інтерпретації історічных фактів.

Третя штудія є з области соціолоґії: ***Špecifické problémy jazykovej a národnej sebareflexie Rusínov na Slovensku v duchu sčítania obyvateľov, domov bytov v rokoch 1991 – 2021*** і єй авторков є директорка Музея русиньской культуры у Пряшові – **ПгДр. Мґр. Люба Кралёва, ПгД.**, котра спрацовала выслїдкы послїднёго списованя жытелів на Словакії (проходило в році 2021) і зробила інтересны заключіня в одношіню к мінорітї Русинів на Словакії в порівнаню з попереднїма списованями.

Мено **Мґр. Михал Павліч, ПгД.** не є в русиньскій літературі незнамым. Молодый літерат, абсолвент вшыткых трёх ступнїв высокошкольского штудія штудійного проґраму русиньскый язык і література в комбінації із словацькым языком ся уж дакілько років інтензівно венує сучасній русиньскій літературі на Словакії. Зато єго тему ***„Білы місця" або потенціалы русиньской літературы на Словакії*** можуть вывжыти про далшы баданя нелем теоре-

(Продовжіня на 21. стор.)

ПОЗДРАВЛЇНЯ РУСИНІВ на рік 2023 ч. 2

Дорогы чітателї,
вірю тому, же покы ся приправлены шорикы літературы перемінять од блікаючого курзору на порожнїй сторінцї в компютері на выдруковану рубріку Поздравлїня Русинів, ярь уж буде в повнім пруді. Квітя розцвине, пташкы будуть співати... знате то, ідеалны подмінкы на чітаня книжок.
Друге тогорочне Поздравлїня Русинів є уж традічно творене двома тіпами літературы – творчостёв авторів запоєных до Літературного конкурзу Марії Мальцовской і укажками з уж выданой русиньской белетрії. Перша катеґорія є репрезентована творчостёв такого писателя як є ***Мілан Ґай****. Спомянутый авотр уж давно не є писателём-зачаточником а заслужыть собі позорность чітателїв, котры так мають можность накукнути до русиньской літературной кухнї і відїти, што ся рихтує в близкій будучности.*
Із вже скорше выданой поезії і прозы сьме выбрали тематіку пасхалных свят. Мож єй найти во віршиках ***Гелены Ґіцовой-Міцоцвчіновой*** *ці в жартовній приповідцї* ***Петры Семанцёвой*** *о розгаданых великоднїх добротах. А кому бы было мало, на концю рубрікы ся находить рецензія на выняткову книжку, што была выдана лем недавно.*
Як мож відїти, выбер тем в тім числї Поздравлїня є шырокый, думаме собі, же каждый сі найде про себе штось інтересне. Жычу Вам гармонічне і спокійне чітаня!

Мґр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Центер языків і культур народностных меншын – Інштітут русиньского языка і культуры ПУ

Мілан ҐАЙ

Хто Ты перед Богом, чоловіче?

Хто Ты перед Богом, чоловіче?
Застав ся і пороздумуй хвилинку!
Ты у тім світї великім як зерно піску,
така прегляднац мала частинка.

Но а Твій жывот так курто тырвать
перед вічным – то штось мізерне.
Хто вчера жыв, днесь уж не мусить,
а назад Ті жывот нихто не верне.

Ты вів жывот дарованый Богом,
Ты мілостёв Божов ёго хоснуєш.
Роздумуй зато, про што ту жыєш
і на чім свій жывот будуєш?

До богатства кладеш свою надію,
жебы маєткы великы набыти,
але богатство - небесне Царьство
дотеперь нихто не знав купити.

Ай кедь маш добре поставлїня
і важать собі Тя ушыткы люде,
но але я мушу Тобі повісти,
же то так навікы істо не буде.

Вшытко перейде – богатство і слава,
ай краса часом буде заникати,
но як ту жыєш – то є річ важна,
кедь раз будеш тот світ охабляти.

Перед Бога вшыткы мусять стати –
великы панове, кралї і селяне.
Бог не буде позерати на жывотопис,
він скуткы жывота Твого не перегляне.

Хто Божых законів бояв ся
і котрых сердце віров горіло,
хто збожный жывот вів, справовав ся
до оч Господу попозерать сміло.

А на другых чекать одплата,
што вшыткы тайности переможе,
буде там чути плач і стонаня,
бо змінити уж нихто ніч з них не може.

Постій і днешнїй день на дорозї!
Покля є час, оберний ся до Бога!
Він захранить Тя у кажду днину,
через кров свого Сына Святого.

Ці будеш богатый, або худобный,
бо перед Богом вшыткы сі рівны,
поверний ся на узоньку дражочку
по котрій крокують лем вірны.

Твій осуд Хрісту не є легковажный,
хоць у світї Ты як мала краплина,
бо любить він Тебе міцно, од сердця,
і чекать на Тебе, як отець на сына.

Не увірь речам, што о Тобі гварять
і посуджують погляды їх очей,
а кедь за Господа Тобі рукы звяжуть –
вытрим, хоць спати не будеш пару ночей.

Як із Даньєлом – буде і він з Тобов,
коли ту будеш по свій конець,
Бог знать Твої радости й біду,
про Тебе рихтує вічный 0 вінець.

Не згориш в поломіню нечестя
лем гріхы із Твоёй душы одлетять,
на небі зістане вічно наше щастя,
бо ту нас бють за правду, і ганоблять.

Ай коли Тя охаблять властны братя
із зависти Тя дадуть до заятя,
і ортель над собов не можеш сперти,
Ты николи не бій ся своёй смерти.

Кебы Тя дикы звірї розорвали,
із тебе лем кус облечіня нашли,
тадь може дахто тоты слова провірить
якы о Тобі лукавы принесли.

Так ай Йосифа Господь тогды прославив
прийде день, прославить і Тебе,
бо свої дїти він не выхаблять,
вєдно із другыма принесе Ті благодать.

Бо прийде день, а може вже скоро,
а Тебе заклічуть там помагати,
прийде доТя радість, помине біда,
і будеш рад Бога прославляти.

То твердо брань Господа свого,
люб ёго цїлым сердцём і змыслами,
він певна скала жывота Твого,
лобов ёго навікы буде з нами.

Він любить Тебе як свою дїтину,
і буде у вшыткім помагати,
навікы укріпить сердце Твоє
мілость ёго не буде не Тебе забывати.

А лукавы няй, што хотять, повідають,
може і з поглядами посудять,
бо таку благодать не мають люде
як повість він - так у жывотї буде.

То няй Тебе Господь благословить
і мілость посылать із неба,
бо невелё людей може повісти,
же їм поміч од Бога не треба.

Найкрасшым дарунком про нас із небес
у нашім жывотї нелегкім,
є любов, найвекше чудесо чудес
што кажде рано є в щастї земнім.

Знайте ю про себе на фурт заховати,
таку як у день вашого вінчаня,
щастны, жебы вы могли в жывотї быти,
покля надыйде час покаяня.

Може найдете єй у вашых слызах,
што нераз заслызять вашы очі,
або у великых зимушнїх завіях,
безодных, замерзнутых ночей.

Жебы тот огень вашой любви
не могли бурї жывота згасити,
приймийте пробиты долонї Хріста,
він вам поможе любов воскресити.

Днешнїй день Бог споїв вашы сердця,
з двох вашых драг остала уж лем єдна.
Жебы од того вашого свадьбяного дня
навікы были звязаны сердця довєдна.

Уж нам збігли рочкы

Уж нам збігли рочкы
маме ту старобу,
зрахує нам крочкы
на цінтерь, до гробу.

Як ся жывот зачне
мусить і скончіти,
хоць нам буде тяжко
тот світ охабити.

Снажме ся тот куртый час
як найлїпше жыти,
жебы сьме го перед Бога
могли предложыти!

Няй на нїм Господь не найде
нияку провину,
і до Царьства няй нас прийме,
як свою дїтину.

Гелена ҐІЦОВА-МІЦОВЧІНОВА

Капкы росы

То на крячку багнїтковім
засвітило злато,
кедь з дзвінками выдзвонює
Великоднє свято.

Родиночка із дїтинков
там з молитвов біжыть,
де Сын Божый, наш Спаситель,
розпятый на крижу.

Тай грїшници уж не мусять
під фортков плакати,
бо Спаситель зошле з неба
божой благодати.

Може грїшны з нечістыма
мыслями блудили,
кедь там Хріста невинного
пілаты судили.

На голову му тернёвый
вінець мусять сплести,
а тяжкый крест на Ґолґоту
мусив сам вынести.

До церьковцї хрістіаньской
двері незаперты,
бо на пасху уж співають:
„Хрістос встав із мертвых."

Закрый божов благодатёв
якусь думку лиху,
а на землю з неба зошлий
радость і потїху.
...
Выздрадьте, Русины,
кады ся мотате,
же в селї оставать
смутна ваша мати.

Може вам од жалю
і слызы капкають,
же щастя глядате
лем у чуджім краю.

Скоро Воскресїня,
Великоднї свята,
і маленька сестра
чекать свого брата.

В церькви посвячена
пасха уж на столї,
а слова з букваря
читають у школї.

До храму Божого
двері незаперты,
там люде співають:
„Хрістос встав із мертвых."
...
Із пупавы в день святочный
засвітило злато,
може зато, же днесь Пасха –
Великоднє свято.

Отворяйте вшыткы двері,
капуркы заперты,
а з радостёв заспівайте:
„Хрістос встав із мертвых."

Може і ярь барвінковый
віночок уж сплїтать,
же про спасу поколїня
на крестї розпятый
Выкупитель світа.
...
Там, де віджу святый образ
у хыжі на стїнї,
там все родным словом пишу
писма про Русинів.

Тай попрошу свою дївку
і двох моїх сынів,
захранити про потомків
поклады Русинів.

Няй варує од планого
Дїва Богородіця,
бо не маме уж на світї
маму, ани вітця.
...
В осїннїй час злате листя
падать з конарика,
в школї дїти уж читають
слова з букварика.

Із бучіны уж куковка
рано не закукать,
в перій класї школярикам
засвітить азбука.

Уж із лїса зеленого
лем чорнїє брова,
а школярикы читають
материньскы слова.

Знать уж добрї розпознати
і мала дїтина,
же в русиньскім селї жыє
русиньска родина.

Тай не треба ся никому
з чуджім сперечати,
знать, же родным валаликом
буде все крачати.

Памятайте на Камяну
і родны Бескіды,
там вам слїды зохабили
прабабы, прадїды.

Де цімбалы і гуселькы
чути выгравати,
понагляйте, бо там жыє
ваш нянько і мати.

Там збачіте на підстїнї
лавочку на ґанку,
там родічі заспівають
русиньску співанку.
...
Тїш ся няньку, тїш ся мамко
з дївочкы і сына,
бо і они од маленька
родина Русина.

З квіточками побігали
няньків сад довкола,
бо ся тїшать, же у селї
є русиньска школа.

Вєдно ведуть їх сусїды –
і Ганя, і Маря,
де русиньске злате слово
читають з букваря.

Не одцвили, іщі цвинуть
пахнячі осїннї квіткы,
з них напишуть дїти в школї
стишкы, приповідкы.

...
Пороздумуй добрі,
старостливый няньку,
добротива мати,
ці хочете вы Русинів
з дітей выховати.

Чітати з букваря
учте сына Юрка
і дівочку Ліду,
жебы не забыли
русиньску бісіду.

Жебы знали діти
співанкы співати,
із світа родині
родным словом
писмо написати.
...
Одліташ, Русине,
з родного гнїздочка,
задаваш родічам
жалю до сердечка.

Уж у вашім дворі
не буде весело,
а смутне оставать
ваше родне село.

Зарошены будуть
і мамины очка,
не знать кады блудить
їх сын і дівочка.
...
Русинови
дай же, Боже,
доброй рады,
няй русиньскый
род не зрадить.

І родічі
своїх дітей
все благають,
же богатство
та і щастя
поглядають
в роднім краю.

Де сонечко
на выході
рано встає,
а вітричок
під облачком
нам выграє.

Попонагляй
уж з чуджіны,
ты мій сыне,
ты Іванку,
бо твій нянько
та і з мамков
сидять смутны
лем на ґанку.

А родічі
поотворять
уж щастливы
тобі бранку,
і там вєдно
заспівате
штонайкрасшу
русиньску
співанку.
...
Кого же то везе мамка
без плачу, без крику?
Ой, то мале Русинятко
возить в кочарику.

Нераз блисне так як перла
слызочка по личку,
але братик поколыше
все свою сестрічку.

Бо одтеперь все найкрасша
в їх домі дітина,
што свої дрібненькы ручкы
од радости спинать.

Петра СЕМАНЦЁВА

Як ся розгадали великодні доброты

Десь далеко за высокыма горами, там, де уж є край світа, жыли в невеликім селечку честны, порядны і робітны люде. Нажывали там як єдна родина. Каждый каждого познав, каждый каждому помагав. До селечка каждым роком приходила тепленька ярь. Пані Ярь была надгерна, ціла в розпуку, мала на собі красны білы шаты і на голові вінчік з ярьніх квіточок. Як переходила через селечко вшытко ся одразу зазеленіло, стромы порозквітали, лукы ся перемінили на пестрофаребный покровець, потята зачали прекрасно співати і весело літати по бланкітнім небі. В каждім дворі ся пышно переходила курка зо жовтенькыма курятками, гуска з гусятками, качка з качатами. Вшытко зачало ожывати і тїшыти ся з нового жывота. Вшыткы люде в селечку ся рихтовали і тїшыли на тоты найкрасшы свята в року – на Великдень. Єдны другым здравкали: „Хрістос воскрес! Воїстину воскрес!“, причім шатовали до церькви посвятити вшыткы доброты, што мали у своїх кошиках. Кошикы з цілого села были поскладованы красно в шорі перед церьковлёв. Паска, кобаса, шовдра, жовта грудка і другы великодні доброты в кошиках терпезливо чекали на посвячіня. Коло кошиків побіговала дітвора, котрій ся не чекало. Уж-уж ся віділо, же поперевертають кошикы і великодні доброты ся покачають по зеленій траві навколо церькви. Лем єден малый хлопчік честно тримав свою мамку за руку і спокійно чекав коло пестрого ряду великоднёй парады. Нараз ся з єдного кошика зачало штось озывати. Звук міцнів, аж ся змінив на великый гуляк-ґрявк. Што то, што

ся робить? Чудовали ся остатнї кошикы, але ай малый хлопчік, котрый іщі міцнїше стис мамину руку. Ай люде ся зачали обзерали навколо себе. Нараз ся в єднім параднім прутянім кошику штось порушало.

Нихто з людей то не збачів, лем малый хлопчік, што стояв найблизше ку кошику ся прислухав, і што не чує! Пахняча Шовдра, жовтенькый Яєшник, снїгобіла Грудка сыра і Паска ґрявчать єден перед другым. Гадають ся, же хто з них буде на верьху кошика і хто з них буде найвеце покропленый свяченов водов.

– Нї, я хочу быти на верьху кошика! – гнївачо ся озвала пахняча Шовдра.

– Я єм спомеджі вас тота найсмачнїша, найкрасша! Мене каждый любить і каждому ся на ня слинкы збігають і прото я мушу быти на верьху кошика нашой ґаздынї!

Розгнївану Шовдру перерушив грубшым голосом жовтенькый Яєшник, котрый сидїв в кутику кошика:

– Но чом бы-сь мала быти ты на верьху, зато, же єсь пахняча ці зато, же єсь найдорогша? Нї, нї, моя злата, та тото нї! Іщі таку не грали, жебы Шовдра на верьху сидїла. То де сьме? Я єм найжовтїшый спомеджі вас. Єм як тото сонечко, котре ся на нас так краснї з неба сміє... Мене робили з домашнїх яєць і зато сі заслужу быти я на верьху кошика. Мам право на то, жебы єм быв найвеце покропленый свяченов водов.

Ту ся з другой страны кошика ненападно пропыхать на світло світа снїгобіла Грудка сыра:

– Гей, гало, а ты ся де пхаш? – споров на ню Яєшник.

– Я?

– Гей ты, но де єсь ся выбрала, высвітлий мі...

– Но та там, де і вы, – мудро одповіла Грудка сыра і дале ся пхала на верьх, як кебы ніч.

– Про тебе там місце не є, чуєш? – озвала ся офучана Шовдра.

– А чом бы нї? Ці я іншака як вы? Мене робили з того найсмачнїшого коровячого молока. Попозерайте на мене, на мою прекрасну снїгобілу фарбу, та я як молода невіста, і прото я мушу быти на верьху кошика, я ся там мушу кекешыти, не вы, смердюжници!

Зо споду ся штось порушало. Што то? То ся збудила до хрумкава упечена домашня Паска.

– Ой, але сьте допиты, не дасте ани фалатча поспати, – дудрала собі попід ніс нафукнута золотенька Паска.

– Ани ты, Шовдро, ани ты Яєшнику доконця ани ты, Грудко сыра ся на верьху кошика не будете кекешыти.

– А чом собі так думаш Паско?

– Та зато, бо кебы не мене, та вас наша ґаздыня не мать з чім їсти. Бо то лем на мене сі наложить тоты файноты. Я мам право на то, жебы єм была найвеце посвячена, бо мене тяжко ґаздыня власныма руками місила, – і уж ся перепыхать десь на самый вершок кошика.

– Но чекай, чекай, – озвав ся з кутика кошика паливый Хрін, котрый ся уж не міг позерати на тот театер і хотїв неприємну сітуацію закончіти.

– Слухайте ту приятелї, кебы я хотїв, так як вы ся силов-моцов дістати на верьх кошика, вшыткы бы сьте підо мнов плакали...

– А чом, а чом собі так думаш Хріне? – зведаво ся просили доброты.

– Добрї знате, же я паливый і мам силну арому. А кебы на мене попадали капкы свяченой воды, та я бы зачав кыхати і вы бы од той паливой аромы зачали плакати.

– Ёв якый мудрый, – озвав ся Яєшник.

– Я не мудрый, я лем правду гварю. Не є важне де стоїш, ці спереду, ці ззаду, ці на верьху або на споді, сила свяченой воды є велика. Она посвятить і тоту найменшу одробинку.

Великоднї доброты стихли і усвідомили собі, же Хрін мать правду. Усалашыли ся назад на свої місця і нетерпезливо чекали коли їх священик посвятить свяченов водов. А малый хлопчік лем тихонько стояв і никому ніч не прозрадив.

Як інтересно може быти на Великдень коло церькви...

(Петра Семанцёва: Россыпаны рядкы, Пряшів: Сполок русиньскых писателїв Словеньска, 2013, ISBN 978-80-970185-6-6, с. 53-56)

Мґр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Центер языків і култур народностных меншын – Інштітут русиньского языка і културы ПУ

Даньєла Капралёва – Зузанчины мудроты

(рецензія)

Хоць авторка уж довгодобо пише поезію, Даньєла Капралёва є в русиньскій літературі все релатівні незнамов особов. Є то і зато, же авторка не є ґрафоманков, не выдає каждорочні зборник поезії за зборником, але на каждый стих мать достаток часу, слова до нёго старостливо важить і выберать. О тім свідчіть ай єй першый зборник з р. 2018, *Серна в (не)раю,* котрый є характерный концентрованым языком, де не є жадне слово навыше. В рамках сучасной русиньской літературы на Словакії мать Капралёва омного высшы нарокы. Єй стихы суть нелегкы на порозумлїня змыслу, жадають собі активного читателя, котрый буде глядати скрыты вызнамы стихів. Притім Капралёва лем необычайно рефлектує на вічны темы хыб і недостатків людьской сполочности.

Авторка іщі передтым выдала публікацію *Зузанка*, котра несе мено єй мамы. Зузана Капралёва была інформаторков про етноґрафічный выскум Осифа Вархола, шыковнов малярьков писанок, але тыж мілуючім і мілованым родічом і дарцём народной мудрости. А праві тоты годноты Даньєла Капралёва нукать читателёви в публікації *Зузанчины мудроты.*

В окремых речінях ся нам презентує думаня і жывотный приступ Зузаны Капралёвой. Зеренка мудрости суть курты, многораз стріктны, дають рады до жывота, одсуджують неґатівны людьскы властности, але часто суть тыж лем коментованём даякой скуточности. Часть з них буде читателям знама як часть общой народной мудрости, а часть є выражінём знамых жывотных правд в іншій формі, даколи із схоснованём русиньскых реалій *(Забыв на нас як Хрістос на Карпаты.)* Їх публікованём ся Даньєла Капралёва снажить презентовати нелем свого мілованого родіча, але і музу, іншпірацію і обєкт умелецького спрацованя.

Книжка зеренок мудростей і пословіць Зузаны Капралёвой є подобні як *Серна в (не)раю* розсягом невеликый, но інтересный, про око драждивый, змыслы іншпіруючій твір. Просты ілустрації з природныма квітяныма і звірячіма мотівами бы міг дахто „куртозракый“ одсуджовати, але зеренка мудрости (не)обычайной жены із села інтересні доповняють і вытваряють єден оріґіналный умелецькый твір.

Як читателї надшены з Капралёвой творчости собі можеме збыхнути, же то не є далшый (досправды жаданый) зборник поезії, но по скушеностях із *Сернов в (не)раю* бы сьме мали оцінити, же авторка мать приступ к своїй творчости як ку орьєнталному коріню, а давать собі на єго зрод достаток часу. Подобно ай в описованім зборнику, могла бы сміло выдати вшыткых, веце як штиристо записаных народных мудростей, а притім не звышовати число сторінок публікації, але выбрала сі (мудро) публіковати лем неціілу четвертину з них.

Довєдна так *Зузанчины мудроты* суть данём почливости найважнїшій особі в авторчинім жывотї. Подобно, як в припаді вызнаня любви к матери в творчости *Марії Мальцовской (Материна свічка)*, є і тота публікація в своїй простотї упрімна, природна, не є фалошна, є без патетічных незмыслів. Дякуючі тому є про читателїв о дашто приступнїша як поезія Даньєлы Капралёвой, котра собі од читателя жадать омного активнїшый приступ.

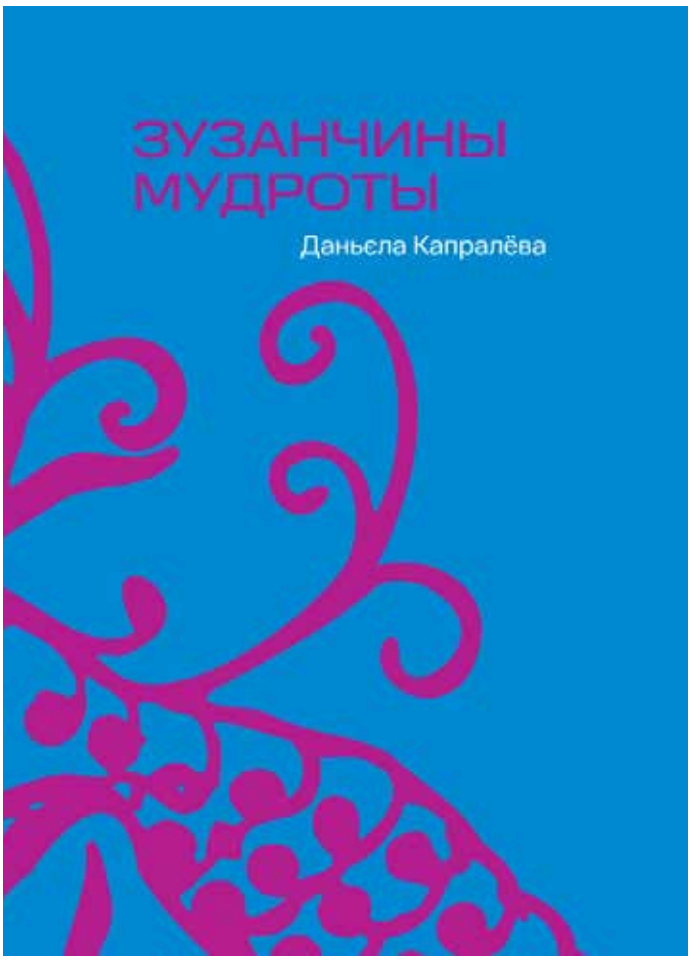

Розговор вела **Луція ПАВЛІСКОВА**

Домініка Новотна – приклад про молодых і старшых Русинів

Своїм голосом притїговала позорность уж у раннїм віцї, но до свідомости жытелїв Словакії ся дістала посерництвом телевізной релації Zem spieva, де выступала із співацьков ґрупов Русиньске Тріо. Мґр. Домініка НОВОТНА одповіла на вопросы о своїй соловій карьєрї співачкы, родинї і о любви ку русиньскому фолклору.

• Недавно сьте зреалізовали бенефічный концерт. Знате го веце приближыти?

– Мала єм ту честь режіровати документарный філм о Полонинах, котрого премєра ся одбыла у децембрї минулого року в селї Уліч, у вузкім колї домашнїх. Повіли сьме сі, же філм хочеме указати і місту, і так выникла думка акції Полонины в містї, котру сьме зреалізовали у сполупраці з містом Снина і Містьскым культурным і освітнїм центром у Снинї. Як то у мене є звыком, все ся намыгам дати тому, што роблю, векшу цїну. Зато єм рїшыла , же тота акція буде бенефічна. Зробили сьме бенефічный концерт, на котрім выступили фолклорна ґрупа Полонина з Уліча, Стружіця, фоклорный ансамбель Шінява із Снины, але тыж єм до проґраму приспіла співом і я, у допроводї доброго клавірісты Сілвестра Міхаленка. Наслїдно сьме выголосили выслїдок бенефічной збіркы, а потім сьме приступили ку самій презентації філму. Тота збірка была присвячена здравотно тяжко постигнутій дївочцї, котрій небога мати походила од нас з Полонин. Было то особне і емотівне. Як сама подія, так і філм.

• Є спомянутый філм главно о природї?

– Може ся відїти, же філм о Полонинах буде передовшыткым о природї, но є то наспак. Представлять главно людей, котры ту жыють. Вказуєме на їх талент, способность, любов ку домовинї, но одкрываєме і історію той теріторії і шпеціфічну природу народного парку. У філмі выступлять і моя бабка Алжбета Контрова з Уліч Кривого. Праві она мі передавала любов к народній співанцї. Філм має анґліцькы, польскы і русиньскы тітулкы. Став ся так наісто доступным про шыроку публіку. Попозерати го можете на YouTube каналї села Уліч, де є презентованый у вшыткых верзіях. Нафілмовали сьме і репрезентатівный відеокліп, якый в короткости представлять красу Полонин.

• Жытелї Словакії вас спознають главно з фоклорной релації Земля співать. Як оцїнюєте свою презентацію у тій релації з одступом часу? Змінила Вам жывот?

– На тоту релацію мам лем найлїпшы спомины. Не повіла бы єм, же мі змінила жывот, но змінила погляд Словаків на фоклор, главно Русинів, а то є основне. Мам чутя, же по тій релації нараз омного веце Русинів вышло із своєй уліты і зачало голоснїше говорити о тім, хто суть і же на то суть горды. Потвердили то і выслїдкы послїднёго списованя людей. Сьме третя найвекша народностна меншына на Словакії, котра має богату історію, культуру, шыроке коло інтеліґенції і свій кодіфікованый літературный язык, котрый ся окрем іншого, дасть штудовати на Пряшівскій універзітї. Русины николи не мали властный штат, а жыють на теріторії в семох европскых країнах. Наша самобытна культура є цїнна меджі культурами европскых народів і якраз вдяка спомянутій релації сьме ся могли указати шырокій публіцї.

• Своёв роботов сьте меджі жытелями Словакії дали веце до свідомости Русинів і їх культуру. Дістаєте позітівны одзывы?

– Позітівны одзывы дістаю дость часто. Вшыткы, котры мі напишуть, або повідять особно пару слов, не знають сі представити, як ня то жене вперед. Дає мі за правду, же то, што роблю, має змысел. Вшыткым єм зато вдячна і барз сі то цїню.

• Мате выданый компактный діск із Русиньскым тріом і свій соловый албум. Приправлюєте новы проєкты?

– Рік по релації сьме з дївчатами выдали компактный діск (CD) Rusínske trio 2018, котрый є про нас красным спомином на тоты часы. У
2021-ім роцї вышов копактый діск фолклорной ґрупы Полонина з Уліча. Тоту ґрупу єм засновала іщі як дїтина і рокы єй веду. На концю рока 2022 сьме выдали мій соловый рождественный албум Спи, Ісусе у сполупраці з ужасным умелцём і клавірістом Антоном Конём. Моментально приправлюю два соловы албумы. Першый
албум буде у традічнім фоклорнім переданю, котрый буде слухательскому вуху приступный уж зачатком того лїта. Далшый проєкт є затля утаєный і світло світа увидить на осїнь того року. Тыж маме амбіції выдати другый компактный діск Полонина, але теперь іщі все проходить теренне баданя і спрацованя архівных матеріалів, тот проєкт потребує кус вызрїти. Є предпоклад, же го представиме в роцї 2024.

• *Домініка Новотна (всередині) выступала і з Русиньскым Тріом, в зложіню якого окрем нёй суть Домініка Сакмарова і Дімона Пецар.*

• Затля што вашы сокласници з высокой школы в послїднїм рочнику розпосылали свої жывотописы, вы сьте приправлёвали облечіня про дїтину. Як вызерать ваш родинный жывот?

– Точно так. Вшыткы коло мене ся горнули до роботы, але я, наспак, до того родинного жывота. Днесь маме дві прекрасны дїтинкы, пятьрочного Адама Ервіна і двойрочну Софію Алжбету. Своє рїшіня найперше заложыти сі родину не баную. В сучасности роблю як інтерна докторандка Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской університы в Пряшові. Точнїче повіджено, єм штудентка і педаґоґ сучасно. Темам русиністікы ся так можу веновати і на одборній уровни, што мі барз выговлює. Чую велику потребу выховати нову ґенерацію русиньской інтеліґанції, котра буде способна рїшыти языковы, політічны, сполоченьскы і іншы вопросы Русинів на Словакії. Окрем того дома сьме собі вєдно з мужом створили музичне штудіо, также реалізовати вшыткы тоты проєкты є намного простїше.

• Стигате ся попри выхові своїх дїтей і родинных дїлах іщі занимате співом?

– Дїти мі нїґда не были барьєров. Думам собі, же є то главно о тім, яку чоловік ку родічовству займе позіцію. Адамко з нами концертовав до восьмого місяця у брїшку, а потім од другого місяця свого жывота. А видително го то позначіло. В позітівнім змыслї слова, самособов. Главно няй має в календарї вольно і бабка Божка, потім є вшытко в порядку *(сміх).*

• Сьте умелецьков ведучов фоклорной ґрупы Полонина. Што нам о ґрупі прозрадите?

– Зачінали сьме як школярькы основной школы. Теперь сьме дакотры матерями, а дакотры штудентами высокой школы. Выглядуєме, спрацовлюєме і інтерпретуєме первістный співанковый матеріал з области Полонин. В септембрї сьме засновали і дїтьску часть фоклорной ґрупы, до котрой нам ходять ужасно талентованы дїти з Улічской долины. Выховлюєме нову ґенерацію фоклорістів, котра зась продовжить жывот русиньской культуры з области Полонин. Дякуєме родічам дїтей за підпору і за то, же їм залежить на дїтёх єднако, як менї.

• Ваш одказ чітателям?

– Хочу їм одказати, жебы ся николи не ганьбили за то, кым суть. Няй собі все обранюють і стражать „то своє". Жебы фоклорны ґрупы на сценах гордо презентовали співанкы і звыкы свого села, а не то, што є актуально популарне в радію. Абы ся научіли слухати і глядати тоты правилны здрої, якы їм поможуть вернути ся ку своїм корїням. Также моїм желанём є, жебы ся взаємно решпектовали і в умелецькій творчости і жебы собі люде отворили мыслї при слуханю розлічных іншых жанровых спрацовань народных співанок. Доба і спів ся все розвивають. Желам вам, абы сьте сі нашли і слухали інтерпретів, котры вам можуть приношати радость. **На многая і благая лїта!**

Фото: ***Марко Ґербоц і архів Д. Н.*** *Здрой:* ***Podvihorlatské noviny.*** *Зміна назвы:* ***АРК в СР.***

14. научный зборник Studium Carpatho-Ruthenorum

(Закончіня з 12. стор.)

тіци літературы, але тема нукать ай „навод“ сучасным русиньскым писателям, котрым боком бы ся могли пустити у своїх творах односно тематікы, але ай жанрів, котры в сучасній русиньскій літературі на Словакії хыбують.

Авторкы далшых трёх штудій суть молоды, надійны бадателькы, докторандкы, котры сі выбрали карпаторусиністіку як научну дісціпліну за предмет своїх научных бадань.

Мґр. Даръя Вашічкова докторандка із Інштітуту выходоевропскых штудій Філозофічной факулты Карловой університы в Празї ся венує діалектолоґії славяньскых языків з акцентаціёв на русиньскый язык і в зборнику публікує тему: ***О некоторых многозначных орнитонимах в карпаторусинских диалектах***. Наісто про многых прислушників русиньской народностной меншыны, главнї тых з рядів молодшой ґенерації, суть цїлком незнамы такы назвы птахів як *дрімнюх, дремнюх* (лїтаюча мыш, netopier), або *пуга* (саміця совы, але такым словом называють ай радугу в селї Колоніця, окр. Снина), котры авторка находить в записах знамого бадателя Івана Панькевича і конфронтує із властныма баданями, котры реалізує в сучасности в пригранічных селах на Словакії і на Україні.

Докторандка з Катедры історії Філозофічной факулты Пряшівской університы – **Мґр. Радка Ондеркова** в своїй штудії ***Podkarpatská Rus v medzivojnovom období***, котра была частёв єй бакаларьской роботы, приносить інтересны факты і околности, котры наконець привели ід зачленїню теріторії Підкарпатьска Русь к першій Чеськословеньскій републіці в роцї 1918.

Третёв докторандков, котра публікує в тогорочнім зборнику є Мґр. Александра Тіхвонёва, з Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской університы у Пряшові. Єй соціолінґвістічна тема ***Vplyv Andreja Bačinského na vývoj rusínskeho jazyka*** творить сучасть єй докторьской дізертації і, надіємe ся, буде вызначным внеском ід бадательскым выслїдкам соціолінґвістікы в русиньскім контексті.

Як сьме уж спомянули, в каждорочнім зборнику представлюємe ай новых авторів. Ай в тім роцї комплекс научных статей завершує штудія новой авторкы, котра в зборнику публікує по першый раз. Тема є з области етнолоґії: ***Hudobný aspekt v etnickej identite Rusínov*** і представлює єй абсолвентка **Мґр. Яна Томкова**, котра в тім роцї закончіла штудії етнолоґії і культурной антропології на Філозофічній факултї Карловой університы в Празї і в рамках своёй діпломовой роботы робила баданя в области розвоя музичного фолклору меджі молодов ґенераціёв Русинів.

Штудії тогорочного зборника ***Studium Carpatho-Ruthenorum 2022/Штудії з карпаторусиністікы 14*** суть пестры, з розлічных областей капраторусиністікы, о што ся снажиме каждый рік, но в тім роцї публікує найвеце молодых авторів. То нам дає індіцію, же карпаторусиністіка ся стає перспективнов научнов дісціплінов. Віриме, же к тому приспівають ай семінары карпаторусиністікы, котры Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской університы у Пряшові орґанізує уже штирнадцять років (з перервов, із прічіны пандемії КОВІД), і выступным документом тых семінарів є зборник научных штудій ***Studium Carpatho-Ruthenorum/Штудії з карпаторусиністікы***.

Надіємe ся, же в роцї 2023 семінары карпаторусиністікы будуть продовжовати і будуть ся тїшыти холем такій участи, яку сьме зазнаменали перед пандеміёв.

Президентка СР прияла челных представителїв народностных меншын

17. януара 2023 в Президентьскім палацу в Братїславі прияла президентка Словацькой републікы Зузана Чапутова представителїв штатом узнаных народностных меншын. Стрїча была зорґанізована при нагоді 30-ой рочніцї выникнутя Словацькой републікы.

Была то історічно перша офіціална стрїча словацького президента з представителями вшыткых народностных меншын. Запрошены были членове Выбору про народностны меншыны і етнічны ґрупы Рады влады Словацькой републікы про людьскы права, народностны меншыны і родову рівность, як і їх заступници.

За Русинів на стрїчі брали участь членове выбору **Петро Медвідь і Мілан Ян Пілiп**, а їх заступници **Мартін Караш**, котрый є єдночасно председом Русиньской оброды на Словеньску, і **Петро Штефаняк**, якый веде у функції председы Округлый стіл Русинів Словакії.

Меншыны собі заслужать векшый політічный інтерес

В приговорі президентка Словакії повіла, же представителї меншын суть інтеґралнов частёв будова-

• *Делеґація Русинів на Словакії у президеткы СР Зузаны Чапутовой. Зліва: Мартін Караш, Мілан Ян Піліп, Ладїслав Довгун, Петро Медвідь і Петро Штефаняк.*

ня новодобой історії Словакії, розвиваня демократії і інтеґрачных намаг в европскых штруктурах.

Припомянула, же то были мадярьскы політіци, котры в році 1998 помогли вытворити на Словакії коаліцію, яка одстранила режім Владїміра Мечіара і приготовила Словакію на інтеґрацію до европскых і атлантічных штруктур.

І зато бы собі подля слов президенткы заслужыли меншыны векшый політічный інтерес о леґіслатівну підпору їх намаг заховати і розвивати свою культуру і ідентіту. ***„Вшыткы позітівны зміны в історії новодобой Словакії суть і дїлом народностных меншын, котры репрезентуєте,“*** повіла участным глава державы.

„Іщі все видиме політічны намагы вказуючі на меншыну, як на колектівного виноватого. Мусиме веце дбати о економічный розвиток реґіонів і дослїдніше практікованя языковых і культурных прав народностных меншын,“ підкреслила, причім скрітізовала хыбуючу політічну волю ***„одкрыто з меншынами діскутовати о меншыновім законї“***.

Президентка підкреслила роботу народностных орґанізацій. ***„В реґіонах, в котрых жыють народностны меншыны, стрічам анґажованых людей, котры підмнимають свої комуніты далеко над рамкы звычайных очекованьо.“***

Президентка припомянула і позітіва, котры ся на Словакії подарили за 30 років в одношіню ку меншынам.

Меджі них зараховала **закон о хосновaню языків народностных меншын**, выникнутя першой меншыновой універзіты і далшых універзітных інштітутів, котры учать меншыновы языкы і культуру, выникнутя меншынового выбору, зряджіня Фонду на підпору культуры народностных меншын, выникнутя новых народностных музеїв ці успішну реалізацію списованя жытелїв у 2021-ім році новов формов, котра точнїше вказала образ о меншынах, як тоты попереднї.

Крітічный быв і представитель меншын

Приговор на офіціалнім приятю мав і **Ондрей Посс**, котрый є підпредседом меншынового выбору, а єдночасно є предаставителём нїмецькой народностной меншыны у выборї. Сконштатовав, же приятя у президенткы приїмають меншыны як выражіня щірого інтересу.

Посс таксамо крітічно **вказав на хыбуючій комплексный і модерно зробленый закон о народностных меншынах**, котрый означів за потребне дїло про захованя і розвиток меншыновой культуры і ідентіты.

Припомянув, же хоць о такім законї ся бісїдує уж скоро од выникнутя републікы, дотеперь ся не дістав до процесу схвалёваня.

„Творїня закона было в планї леґіслатівных задач влады на рік 2022. Но не реалізовало ся, ани ся не зрушило, але єдночано не была задача записана до плану на тот рік,“ познаменав Посс з тым, же припомянув і тот факт, же дотеперь не быв актуалізованый ани список народностных сел і міст, котрый мав быти платный од початку того року, і мав быти актуалізованый подля даных з остатнёго списованя жытелїв.

Русины подаровали книжку, бісїдовали і з ґенералём

По офіціалных приговорах президенткы і представителя меншын слїдовала неформална часть, почас котрой могли участны прямо бісїдовати з главов державы. Была то і нагода подаровати за меншыну дашто президентцї. Русиньска делеґація подаровала главі державы словацьку верзію книжкы од русиньского історіка Івана Попа з назвов Мала історія Русинів.

По закончіню події коротку діскусію Русины мали і з новым началником Воєньской канцеларії президента Словацькой републікы – бріґадным ґенералём Ладїславом Довгуном. Ґенераль Довгун походить із Збоя, русиньского села в окресї Снина. Сам выглядав русиньскых представителїв і побісїдовав з Русинами в материньскім языку.

П. М.

Фестівал русиньской співанкы і гумору в Свіднику – На фіґлярьску ноту

Русиньска оброда на Словеньску і Піддукляньскый освітнїй центер у Свіднику позывають вас на культурно-сполоченьску акцію під назвов «На фіґлярьску ноту» – фестівал русиньской співанкы і гумору. **Подія ся одбуде в суботу, 25. марца, о 18.00 год. у Піддукляньскім освітнїм центрї у Свіднику**. На акції выступлять: Марія Мачошкова і Іґор Крета, фолклорный колектів Маковіця, Іґор Латта – герець Театра Александра Духновіча, Іван Рудый і Свідницькы геліґонкарї, а тыж народна музика Фоґаш і Маріанна Железна. Добровольне вступне про публіку мож одобрати в центрї в годинах уведженых на їх фейзбуковым сайтї. Подія ся реалізує за фінанчной помочі Фонду на підпору культуры народностных меншын.

-аз-

• *Наша довгорочно найпопуларнїша інтерпрететаторка русиньских народных співанок Марія Мачошкова з президентков Словацькой републікы Зузанов Чапутовов.*

Мґр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Русиньскых означінь сел і міст буде веце. Влада схвалила нове наряджіня

25. януара 2023 повірена словацька влада на своїм засїданю схвалила нове Наряджіня влады Словацькой републікы, котрым ся выдає список сел і міст, в котрых обчане Словацькой републікы, якы належать ку народностній меншынї, творять найменше 15 процент населїня.

В даных селах і містах мають меншыны право хосновати меншыновый язык в уряднім контактї. Число такых сел і міст ся по новому підняло. Кедь дотеперь было на Словакії 638 сел і міст, де мож было хосновати меншыновый язык, теперь їх буде о 125 веце. Веце будуть мати і Русины.

Список ся дотулять пятёх народностных меншын – мадярьской, ромской, русиньской, україньской і нїмецькой. Остатнї народностны меншыны не мають ани єдно село, де бы творили членове меншыны холем 15 процент населїня.

Зміны рефлектують і остатнє списованя

Нове наряджіня выходить уж і з резултатів Списованя жытелїв, домів і квартелїв 2021 і їх інтерпретації подля народности і далшой народности. На Словакії в роцї 2021 мож было першый раз дати собі аж дві народности. Резултат про дану народность є зрахованём одповідей на першый і другый ворпос о народности.

Таксамо ся знижыла квота потребна на то, жебы могло село або місто мати статус народностного. Дотеперь было треба, жебы ся ку народностній меншынї приголосило холем 20, теперь є мінімална квота 15 процент населїня.

Схвалене наряджіня влады є новелізаціёв дотеперішнёго наряджіня. Наряджіня встановлює, же ся беруть до увагы при тім, ці є село народностне, резултаты з двох по собі слїдуючіх списовань. Значіть в тім наряджіню суть взяты до увагы резултаты з року 2011 і 2021. **Наряджіня надобыло платность 1. марца того року.**

Приліпшать собі і Русины

Русины мали дотеперь 66 сел означеных по русиньскы. Іщі все ся выходило лем з наряджіня влады з року 2001, і не были там одзеркалены резултаты списованя з року 2001 і 2011.

Кедьже теперь ся піде подля резултатів з років 2011 і 2021, Русины здобыли од 1. марца далшых 88 сел. Цїлково будуть мати 154 села і міста, де будуть двойязычны означіня, і русинь-

скый язык в них буде урядный. До того іщі будуть далшы означіня містных частей, як наприклад, в Меджілабірцях, але і в селах, коты были злучены.

По україньскы уж буде означеных лем 16 сел на Словакії. Українці на основі результатів списовань села уж лем страчають, і не прибывають жадны новы.

Буковскый: То позітівный сіґнал

Ку темі схваліня наряджіня ся высловив на соціалній сіти і уповномоченый влады Словацькой републікы про народностны меншыны Ласло Буковскый.

„Особно я барз радый, же і кедь з спізнінём, але наконець маєме наряджіня, котре одзеркалює народностну і языкову розмаїтость Словакії,“ написав Буковскый.

„Схвалене наряджіня влады приносить про новы села і міста законны обовязкы і можности про захованя языковой ідентічности членів народностных меншын. То позітівный сіґнал про меншыны, кедьже de jure і de facto выданём нового наряджіня запроваджать ся до практікы 15-процентна граніця становлена у 2011-ім році.“

Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Вмер Іван Бровді, автор скулптуры карпатьского медвідя

Як інформовала Мукачовска містьска рада на своїм офіціанім сайті на сіти Facebook, 2-го марца 2023-го року у віці 83 рокы вмер Іван Бровді, скулптор і малярь русиньского походжіня, ід котрому ся ай голосив.

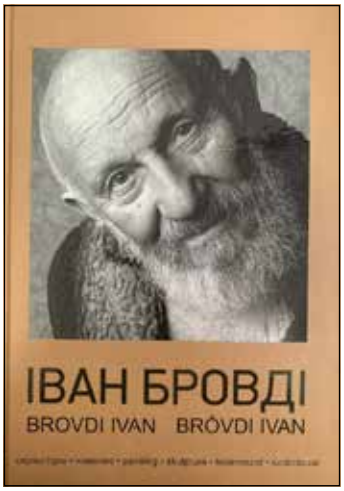

Бровді быв честным жытелём Мукачова, лавреатом умелецькой Премії Александра Духновіча, мав званя Народного умелця Україны і быв членом Народного общества художників Україны. Може найвеце познатым є ёго памятник святых Кіріла і Методія, котрый в році 2000 одкрыли в центрі Мукачова, но Іван Бровді зробив веце умелецькых продукцій з русиньсков тематіков, а нелем з русиньсков.

Народив ся Іван Бровді 2. юна 1939 в селі Онок на Підкарпатьскій Руси (днесь Закарпатьска область на Україні). Середню школу абсоловав у Великых Комятах, пак ся учів на умелецькім учіліщу в Ужгороді, котре закончів у 1961-ім році.

Одтогды створив велике число монументалных робот, бронзовых і деревяных рельєфів. Много з них є звязаных з русиньсков історіёв і культуров. В році 1986 зробив серію басрельєфів з назвов Історія Мукачова.

Ёго бронзовый памятник святых Кіріла і Методія, учітелів Славян, став єдным із емблемів центра Мукачова. Меджі ёго найвызначнішы творы належить і памятник, котрый є інштальованый у Кієво-Печерьскій лаврі.

Бровді быв і малярём, занимав ся зображованём народного жывота, быв майстром автопортретів. Інтересным чудом у Бровдія є і продовжованя русиньской Підкарпатьской малярьской школы. Своїм способом ожывив манайловского духа епічного і фантастічного Підкарпатя.

Од 1997-го року Карпаторусиньскый научный центер в Споєных штатах Америкы уділёвав Премію Александра Духновіча за русиньску літературу, як і за вызначне діло про Русинів. В рамках той премії лавреат діставав і бронзову скулптуру карпатьского медвідя – такзваного русиньского „оскара“. Якраз Іван Бровді є ай автором скулптуры того русиньского „оскара“.

За свої умелецькы успіхы быв нагородженый і Преміёв Адалберта Ерделія і Йосифа Бокшая, а то аж трираз, в роках 1998, 2001 і 2011. Креатівна довговікость Івана Бровдія была інтересна. Выстава ёго образів у 2013-ім році в просторах умелецького музея Йосифа Бокшая была повна фареб і творчой енерґії. Скоро вшыкты фаховці ся згодли на тім, же Іван Бровді досяг внутрішнє ослободжіня, вкрочів до щастного рітму мальбы, в котрім ся робить вшытко з добров дяков і потішінём. Персоналны выставы своїх творів мав окрем Підкарпатя, де выставлёвав найвеце, і в Румунії, Мадярьску ці на Словакії. У 2015-ім році выставлёвав в Музею сучасного уменя в Кієві.

Роботы Івана Бровдія ся находять в Народнім художнім музею Україны, Закарпатьскім художнім музею імени Йосифа Бокшая, Закарпатьскім краєзнавчім музею, Закарпатьскім музею архітектуры і бываня, в Кієво-Печерьскій лаврі, як і в пріватных колекціях на Україні, в Росії, Ізраелі, США, Канаді, Німецьку, Італії, Австрії, Мадярьску, на Словакії, в Польщі і Австралії.

Одбыв ся 56. научный семінар капаторусиністікы

По тройрочній павзї Інштітут русиньского языка і культуры Пряшівской університы у Пряшові зорґанізовав на 16. марца 2023 в просторах ректорату – в засїдални Consilium maius уже 56. семінар карпаторусиністікы.

Семінары карпаторусиністікы мали перед пандеміёв Ковід своїх реґуларных навщівників (хоць їх число ся в послїднїх двох роках поступно знижовало), але все ся нашло холем 10 – 15 особ, котрых заінтересовала авізована тема із жывота Русинів як автохтонной міноріты, компактно жыючой на северовыходї Словакії і в сусїднїх штатах – В Польщі, на Україні і в Мадярьску. Найбівшый інтерес в минулости быв о семінары, на котрых были презентованы темы з давнїшой і недавной історії Русинів.

Много раз было конштатоване, же в рамках третёго народного обродженя Русинів і їх наслїдной ревіталізації найпрудшым темпом ся розвивать передовшыткым літературна сфера. Темы, дотыкаючі ся сучасной русиньской літературы были уже дакілько років презентованы звычайно зачатком календарьного рока. Семінары были споєны з презентаціёв розвоя сучасной русиньской літературы найновшыма выданями передовшыткым умелецькых текстів (але ай научной, одборной і одборно-популарной літературы) за цїлый попереднїй рік.

Такым быв ай 56. семінар на літературну тему, на котрім выступив одборный асістент Інштітуту русиньского языка і культуры ПУ Мґр. Михал Павліч, ПгД.

Михал Павліч ся од скончіня докторандьскых штудій (2018), коли обгаїв дізертачну роботу під менторством проф. ПгДр. Петра Кашы, венує теорії літературы і сучасній русиньскій літературї на Словакії. На семінару карпаторусиністікы выступив із темов **Коміка стереотіпів у прозї Мірослава Жолобаніча**, іншпірованый главнї послїднїма двома публікаціями гуморесок Міра Жолобаніча – *Захранка* (2020) і *Дуплава верьба* (2021), ід котрому, надїєме ся, прибуде тото року ай третя часть – *Горечій кавей* (з укажков з приправлёваной публікації здобыв автор перше місце в Літературнім конкурзї Марії Мальцовской 9).

Орґанізаторы семінара вырїшли на тот раз закликати на семінар ай штудентів середнїх школ, тых, котры проявили інтерес о сучасну русиньску літературу – з Педаґоґічной академії і Середнёй одборной школы служеб на ул. Кошіцька, обидві у Пряшові. Віділо ся, же їх семінар заінтересовав і проявили таксамо інтерес о найновшы выданя русиньской літературы, котры мали можность дістати ай з венованём авторів. На семінар прияли позваня русиньскы авторы – Марія Шмайдова, Миколай Коневал, Мілан Ґай і Мірослав Жолобаніч.

Як выплывать з назвы темы семінара, гуморескам четвертого позваного гостя быв венованый выступ літерата Михала Павліча, зато было інтересне про автора дізнати ся, як принимать, аналізує і оцїнює ёго штіл писаня одборник – літерат, а про участників семінара зась выникла добра можность давати авторови вопросы, главнї о тім, одкы бере іншпірацію на писаня.

• *Семінар вела, як традічно, ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., главне слово мав выступаючій Мґр. Михал Павліч, ПгД., Мґр. Михала Голубкова представила найновшы выданя з области карпаторусиністікы за послїднї три рокы, котрых, як видно, назберала ся порядна копа.*

Конець діскусії завершыла Кветослава Копорова, котра вела семінар, такыма словами: „Є добрі, кедь знаєме приїмати гумор у вшыткых ёго подобах, засміяти ся з веселой, але даколи ай смутно-гуморной сітуації, а „майстрами жывота“ ся стаєме тогды, кедь ся знаєме засміяти ай самы із себе. А суть меджі нами тыж люде, котры знають розосміяти нелем себе, але ай другых. Мають необычайный талент – творити гумор. Такым є ай наш днешнїй взацный гость - Міро Жолобаніч“.

Позад діскусії докторандка Мґр. Михала Голубкова представила найновшы выданя з области карпаторусиністікы за послїднї три рокы а мілов точков за семінаром было выступлїня інтерной докторнадкы Інштітуту русиньского языка і культуры Мґр. Домінікы Новотной із своїм найновшым репертоаром співанок.

-кк-, фото: З. Цітрякова

Членьска громада Сполку русиньскых писателїв Словеньска

16. марца 2023 ся на Інштітутї русиньского языка і культуры Пряшівской університы у Пряшові одбыла вырочна членьска громада Сполку русиньскых писателїв Словеньска.

Громаду вела председкыня Сполку **Кветослава Копорова**, котра інформовала о выслїдках роботы за рік 2022 і представила планы на далшый рік. Сполок в рамках своїх актівіт в роцї 2023 предкладать штири проєкты до Фонду на підпору культуры народностных меншын – проєкт на выданя двох публікацій, проєкт Літературный конкурз Марії Мальцовской (юбілейный – десятый рочник) і проєкт на реалізацію вебовой сторінкы www.rusynlit.sk.

По успіху двох выданых книжок куртых гуморістічных повідань автора **Міра Жолобаніча** *Захранка* і *Дуплава верьба*, того року предложыв Сполок на выданя третє продовжіня гуморесок, теперь з назвов: *Горечій кавей* (іде знову о курты повіданя з гуморным підтекстом і ілустраціями автора). Другов предложеным текстом на выданя суть повіданя про найменшых зо жывота мушковины – *Під диков грушков* авторкы **Марії Шмайдовой**. До того часу іщі не знаєме, ці будуть проєкты схалены.

Заключінём проґраму громады были офіціалны ґратулації нелем вітязям минулорочного літературного конкурзу Марії Мальцовской, але ай вшыткым участникам літературного конкурзу, котрым были переданы діпломы.

Як то бывало звыком перед пандеміёв, позад членьской громады Сполку наслїдовав семінар карпаторусиністікы на тему русиньской літературы. Сьме потїшены, же по трёх роках павзы (послїднїй семінар карпаторусиністікы быв концём рока 2019, а планованый семінар – в марцу 2020 ся уже з доводу пандемії не зреалізовав) ся знова тота традіція обновила і будеме ся надїяти, же семінар, котрому выступаючій – **Мґр. Михал Павліч, ПгД.** дав назву **Коміка стереотіпів Міраслава Жолобаніча**, заінтересовав як публіку молодых штудентів, так ай традічных навщівників семінарів карпаторусиністікы.

-кк- фото Зденкы Цітряковой

• *Участници Літературного конкурзу Марії Мальцовской і членове пороты, зліва: ПгДр.Кветослава Копорова, ПгД., Мґр. Аліца Вєтошевова, Мілан Ґай, ПгДр. Міраслав Жолобаніч, Мґр. Марія Шмайдова, Миколай Коневал і Мґр. Михал Павліч, ПгД.*

В. ВУЯЧИЧ, Рутенпрес

Награда за животне діло ДКВ уручена Ирини Гарди Ковачевич

НОВИ САД – На порядней Рочней скупштини Дружтва писательох Войводини (ДКВ), в соботу 18. марца, нашей писательки Ирини Гарди Ковачевич (на фото)І уручена Награда за животне діло, за литературни опус.

Лауреаткиня Ирина Гарди Ковачевич гварела же є нєсподзивана и наглашела же трима же то припознанє и нашей рускей литератури, хтора часц войводянскей литератури. Додала же ше чловек вше крашнє чувствує кед видзи же ше почитує тото цо роби, а нє лєм замерковює, и же можеме видзиц же наш живот лєм преход през тот час и треба зохабяц шлїд.

Порядну Рочну скупштину ДКВ отворел предсидатель Йован Зивлак зоз словами же пре епидемию два роки нє отримали Скупштину и поинформовал же за тот час тоти просториї у хторих Дружво (Братох Рибникар 5, Нови Сад) конєчно Город Нови Сад и додзелєл ДКВ. Потим зоз минуту цихосци указана почесц скоро двацец членом хтори ше упокоєли у медзичаше. После звиту Комисиї за приєм нових членох, хтори пречитал Владимир Кочиш, представени и нови члени Дружтва.

На отриманей Скупштини додзелєни вецей припознаня, понеже Скупштину нє отримане вецей роки. Окрем Ирини Гарди Ковачевич, Награду за животне діло, за литературни опус достали и Пера Зубац, Радивой Шайтинац, Бранка Милькович, а додзелєни и награди за кнїжку рока и награди за преклад рока.

Награда за животне діло Дружтво писательох Войводини додзелює од 1980. року, а од 2004. року Одлуку о додзельованю награди приноши жири и од теди ше тоту награду додзелює кажди нєпарни рок и то членом ДКВ старшим як 60 роки.

По здогадованьох Ковачевичовей, Награду за животне діло з рускей заєднїци остатнї достал Дюра Папгаргаї (Руски Керестур, 11. X 1936 – Нови Сад, 15. III 2008), ище 2001. року.

(Публікуєме в оріґіналї – войводиньскім варіантї русиньского языка.)

Мґр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Асімілачна корупція

Дикы 90-ты рокы 20-го стороча, коли ся розпав совєтьскый блок а наконець і сам Совєтьскый союз, были великов можностёв про кшефтарів. Люде із словацькых мафіаньскых кругів з околіці Михаловець бы знали бісідовати многы історії, як з Україны в тім часі мож было перевезти і цілый танк. Стачіло єдно. Мати грошы.

Самособов, поступно ся сітуація в посткомуністічных країнах зачала „нормалізовати“. Країны прияли законы, котры їм дотогды хыбовавали, жебы могли боёвати з мафіёв, чорным торгом, корупціёв. Дакотрым ся то подарило веце, дакотрым менше.

Цалком выкоренити орґанізованый злочін є якбач нереалізовательне діло. Но штаты не сміють з того боя одыйти. Векшым проблемом але є, кедь маніры мафії – наприклад, же за грошы мож купити вшыткo, присвоять собі політіци, ці на цілодержавній або локалній уровни.

В попереднїх днях в україньскых медіях ся обявила інформація о тім, же три фракції Берегівской містьской рады пропонують, жебы ся прияла пропозіція, подля котрой бы родічі, котры дадуть свою дітину до класы з україньскым навчалным языком, діставали аж до пятой класы „фінанчный стімул“. Тот бы мав быти в сумі коло 1000 евр на єден рік.

В Берегові є значна мадярьска меншына. Ціль є ясный. Скорумповати містне населїня, жебы уж і так україньсков леґіслатівов скалїчене народностне школство могло в Берегові над собов зробити лем хрестик. Чом „стімулы“ по пяту класу? Но бо подля новой україньской леґіслатівы высшы класы уж і так будуть мусити быти лем з україньскым навчалным языком, включно середнїх школ.

Так якбач не мають в практіці вызерати реформы, котры жадать Европска унія од своёй кандідатьской країны односно народностной політікы, же асімілачнов корупціёв (бо іншак ся то назвати не дасть) намагають ся цалком задусити уж ай так придушене народностне школство.

Ціла кавза асімілачной корупції має веце аспектів. По перше, она є абсолутно проти будьякым прінціпам охраны народностных меншын і меншыновых языків. А берегівскы депутаты таков пропозіціёв знова раз потвердили, же меджінародны договоры, котрых є Україна сіґнатарём, будь ани ніґда не відїли, або є то про них папірь без будьякого значіня.

І сліпый мусить відїти, же тых 1000 евр не є першорядо про Українців, котры бы і так дїти дали до україньской школы, але про „тых другых“.

По друге, уж теперь віджу тоты танці, котры бы зробила україньска амбасада, наприклад, на Словакії, кебы ся прияла леґіслатіва, же в україньскых школах на Словакії мож мати навчалный язык україньскый лем до пятой класы, а далше бы ся учіло лем по словацькы, включно ґімназії в Пряшові.

Кебы навеце такы пряшівскы депутаты пришли з „фінанчныма стімулами“, жебы дїти давати лем до словацькых школ, думам, же з амбасады бы летїли писма до цілого світа, яка кривда ся діє.

По третє, берегівскы депутаты ся одкликують на то, же они лем роблять компензацію, бо і мадярьска влада фінанцує Мадярів і мадярьске школство на Підкарпатю. Лемже тот арґумент є цалком урватый з ланца.

Кажда матерьска держава, включно Україны, підпорує свої комуніты і фінанчно, в країнах, де мають свої меншыны. Є то придодне, же ся державы старають о своїх краянів, і так помагають гамовати асімілачный процес. Нихто не може думати серьёзно то, же асімілачна корупція є лем компензаціёв мадярьскых дотацій про свою меншыну. Каждому предсі мусить быти ясне, же іде о намагу асімілювати.

По четверте, Україна є у войнї і Европска унія дає міліарды евр на то, жебы держава могла фунґовати і забезпечовати основны задачі. То ся досправды мають люде в Унії, з котрых многы суть таксамо мінорітами в своїх державах, смотрити на то, же покля ллїєме про Україну теперь барз потребны грошы на кієвскый баджет, в Берегові ся будуть вымітовати грошы на асімілацію?

Но і по пяте, не мусить ся нам любити політіка Віктора Орбана і сучасного Мадярьска в многых аспектах. Але на тото не може доплатити мадярьска меншына на Підкарпатю. Ани в іншых державах ся ку україньскій меншынї не справують подля того, яку політіку має моментально Кієв.

Небарз позітівным фактом є, же єдиный, хто ся ку темі дотеперь озвав, то лем мадярьскый шеф діпломації Петер Сіярто, котрый тот вопрос отворив і на Радї орґанізацій зъєдиненых народів. Вопросом є, де суть далшы европскы демократічны державы, котры честують права меншын, і де є голос Брусела, котрый видить будучность Україны під европсков стріхов? В 1990-ых роках ся з Україны дав купити і танк, покля мав чоловік грошы. Но і тогды платило, же суть річі, котры за грошы не купиш. Думам, же меджі такыма річами є і народна гордость і почливость людей ку своїм предкам. **Не думам, же то мож скорумповати за 1000 евро на рік.**

А уж нияк нї в тім припаді, кедь тото автохтонне населїня жыло на тій теріторії скорше, як тоты, котры бы їх днесь хотїли „вывалькати“ на свою подобу.

Пестрофаребность як путь на зміцнёваня демокраціі

В четверь, 30. марца 2023 президентка СР Зузана Чапутова в рамках тыжднёвого урядованя в Кошіцях завитала і до другого найвызначнїшого і найбівшого міста на выході Словакії – до Пряшова. Окрем стрїчі з пріматором міста Франтїшком Ольгом дополїдне, пополїдне ся стрїтила і діскутовала з активныма людми з Пряшова і Пряшівского краю. Президентьска канцеларія СР позвала до пряшівской Концертной салы „Stromoradie“ людей, якы довгодобо а часто і як добровольници роблять на благо другых і подля своїх сил і можностей помагають там, де треба, і де штатна поміч часто абсентує або приходить барз пізно.

В актуалнім часї главно у звязи з тым, што ся діє у нашого выходного сусїда, як наслїдок войнового ставу є втїканя людей перед войнов з выходу на запад або север, т. є. на Словакію і дале на запад, або до Польска і дале. Сфера добровольництва у войновій сітуації ся вказує як вызначный феномен, котрый ся розвивать і в нашій країнї а окреме в пригранічнім реґіонї з Українов, котрым є і Пряшівскый край. Зато участниками діскусії з президентков СР были репрезентанты розлічных орґанізацій третёго сектора, котры презентовали шпеціфічны проблемы добровольництва, якы мусять каждоденно рішати в тім контекстї, і так супловати штат, од якого, як коментовали, тяжко дістати поміч у тім часї, коли то найвеце треба, бо бірократічна сістема штату будьяку дінаміку у рішаню актуалных проблемів не підпорує. Панї президентка подяковала вшыткым добровольникам, якы роблять свою нелегку роботу і без помочі штату, лем з властного пересвідчіня і людьскости, усвідомлюючі собі, же є потребна.

Свої проблемы на стрїчі презентовали і репрезентанты народностных орґанізацій і штатных інштітуцій заміряных на народностны меншыны, церьквей, самосправных орґанів і їх орґанізацій і інштітуцій і под. Меджі нима резоновали і проблемы русиньской народностной меншыны, єй народностных орґанізацій і штатных інштітуцій, якы одпрезентовали репрезентанты з культурной сферы,

• *На фото зліва: Анна Плїшкова, президентка СР Зузана Чапутова, Люба Калёва, Людміла Шандалова і Марія Пайзінкова, фото: архів президенткы СР.*

котры таксамо крітіковали недостаточну штатну підпору народностной культуры, яка фінанчну поміч од штату на свої проєкты дістає реґуларно пізно, аж у другім півроці, респ. в послїднїм кварталї календарьного року. Робота такых орґанізацій зато ся не може реалізовати подля плану і сістематічно, але фунґує знову лем на прінціпі добровольництва тых людей, котры мають інтерес утримовати народностны проєкты у сфері культуры, масмедій, але тыж школства, не задумуючі ся над тым, коли прийде штатна дотація.

Є то про нас велика честь і тїшить нас, же на діскусію з президентков СР Президентьска канцеларія СР позвала і активных Русинів зо сферы русиньской культуры і школства. Участь на неформалній стрічі із Зузанов Чапутовов за Русинів взяли членове порадного орґану президенткы СР про народностны меншыны: доц. ПгДр. Анна Плїшкова, ПгД., і Мґр. Петро Медвідь, дале директорка СНМ – Музея русиньской культуры в Пряшові ПгДр. Мґр. Люба Кралёва, Пг.Д., довгорочна культурно-освітня робітнічка ПгДр. Марія Пайзінкова зо Свідника, писателька Інж. Людміла Шандалова зо Свідника і фолклорістка а зарівно інтерна докторандка Інштітуту русиньского языка і культуры Центра языків і культур народностных меншын Пряшівской універзіты Мґр. Домініка Новотна, яка у своїм прослові настолила темы звязаны з розвитком народной ідентіты і культуры Русинів на Словакії.

Діскусію з президентков СР на то, жебы представити конкретны проблемы у сфері свого діятельства, але тыж похвалити ся з досягнутыма позітівныма резултатами роботы і без партіціпації штату, схосновали многы орґанізації і їх репрезентанты, враховано Русинів, із заміром, же президентка СР їх спосередкує дале компетентным субєктам штатной справы і їх представителям, што діскутуючім приобіцяла. Цїла діскусія проходила в приємній атмосфері, порозуміню і охотї з боку президенткы выслухати участників діскусії і помочі рішати дакотры з настоленых проблемів. Своє перебываня в Пряшові і стрічу з активныма людми Пряшова і реґіону Зузана Чапутова оцінила такыма словами: „Стріча з активныма людми Пряшівского краю і їх різнороды розповіді і зажыткы з їх роботы ня утвердили в єднім – тото, што нас споює, є омного важнїше, як то, што нас роздїлює. Роздїлны сьме природно, але людьскость має силу нас зближыти. Без огляду на то, ці належиме ід меншынї або маёрітї, ці сьме лїбералы або конзерватівцї, ці робиме у сфері культуры або в соціалній сфері, пестрость нас все може лем збогатити. Люде доброй волї не можуть собі доволити воёвати проти себе лем зато, же меджі нима суть дрібны роздїлы, бо на другім березї стоїть омного дештруктівнїша сила. Людьскость є фундаментом, на котрім ся можеме зыйти. Якраз тота пестрофаребна активна сила, з яков єм ся днесь стрітила в Пряшові і котра потихы помагать у своїй околїцї, є способом, якым можеме зміцнёвати нашу демокрацію.“ *-an-*

Севериян КОСОВСКЫЙ, ЛЕМ.фм

Studium Carpatho-Ruthenorum вертат по перерві

Літом одбуде ся дальшый, 11. уж річник Медженародной літньой школы русиньского языка і культуры Studium Carpatho-Ruthenorum 2023. Інформує о тым Інститут русиньского языка і культуры Пряшівского університету, якій єст орґанізатором події.

Літня школа вертат по долшій перерві, кєд же остатній раз проходила она в 2019 р. – была то ювілейна 10. едиция події. Першый річник Studium Carpatho-Ruthenorum был орґанізуваный в 2010 р. В остатніх штырьох роках подія ся не одбывала, што спричынене было пандемійом. В 2020 р., коли шор ріжных русиньскых подій был зрушеный, одкликана была і Медженародна літня школа русиньского языка і культуры Studium Carpatho-Ruthenorum.

В тым роцї Studium Carpatho-Ruthenorum буде проходило в днях од 11. червця/юнія до 1. липця/юлия. Детальный проґрам вчыня і товаришучых подій буде іщы публикуваный.

Studium Carpatho-Ruthenorum

Тот тритыжньовый едукацийный проєкт є каждоразово заміряный на вчыня русиньского языка, історії, літературы, культуры і етноґрафії карпатьских Русинів. Прото вчас лекций ученикы познают культуру вшыткых реґіонів карпатской Руси, в тым Лемковины. Выклады ведены сут по русиньскы і анґлицкы заграничныма і домашніма науковыма робітниками і дослідниками. Участ в Studium Carpatho-Ruthenorum берут Русины і їх потомны з ріжных держав світа. В рамках літньой школы окрем лекций є рыхтуваный для єй участників і додатковый проґрам товаришучых акций. В попередніх роках были то м. ін. культурны події, в котрых брали участ ученикы, звиджаня русиньскых інституций і орґанізаций ци прогулькы по Пряшівскій Руси і Лемковині.

За 10 річників, котры проходили, літню школу завершыло більше як 210 студентів. Є то єдина русиньска літня школа того типу во світі.

(Публікуєме в оріґіналї – лемківскім варіантї русиньского языка.)

„Єм єден з вас,“ говорив Якубиско. Вмер вызначный словацькый режісер з русиньского Койшова

Словацьку культурну сцену застигла смутна вість. У віці 84 рокы вмер коротко перед півночов з пятніці 24. на суботу 25. февруара 2023 найславнїшый словацькый філмовый режісер світового мена, окрем того і сценаріста, камераман і вытварник – Юрай Якубиско.

Вмер в Празї, де жыв остатнї три декады. Но Якубиско походив з русиньского села Койшов, на Спішу, де ся народив 30. апріля 1938.

Хоць пізнїше ся родина переселила до Кошіць, Юрай Якубиско нїґда не забыв на своє родне село, а не забыв ани на то, же є походжінём Русин. Сам ся ку тому голосив, а русиньскы мотівы хосновав і у своїх філмах. Припомяньме холем пару фактів, котры о тім свідчать.

Маґія з Койшова

„Вшыткы маґічны сцены, котры ся діють в моїх філмах, суть з Койшова,“ говорив Якубиско, котрый додав і то, же любить койшовскы жены.

Койшовчане жыли в часах, коли быв дітваком, традічным сельскым жывотом, з властныма традіціями і звыками. Тыма традіціями ся Якубиско іншпіровав у своїй філмовій творчости. Наприклад, одказ на традіцію вішаня двінків на постіль нововінчаной пары схосновав у філмах ***Збіженнцї і путници*** *(Zbehovia a pútnici)* ці ***Перинбаба*** *(Perinbaba)*. В другім споминанім філмі мала і главна геройка філму на голові таку тіпічну хустку, як носили койшовскы жены.

Цїлый наш выходный обряд погробу аж документарістічно Якубиско захопив у філмі ***Хрістовы рокы*** *(Kristove roky).*

Русиньске походжіня

О своїй русиньскій ідентіті одкрыто зачав про медії Якубиско говорити главно в звязи з філмом ***Фаребны камінчікы*** *(Farebné kamienky)*.

Тот лем 27-минутовый філм выник як часть ціклу словацькой верейноправной телевізії під назвов *Толеранція. Чудже слово? (Tolerancia. Cuzdie slovo?)* в році 2002. Цїлый цікл быв замірыный на презентацію народностных меншын і Юрай Якубиско собі зо сценарістом Нікітов Словаком выбрали Русинів.

Філм є баданём русиньской ідентіты, знаків, котры Русинів одлишують од своїх сусїдів. Мож в нїм відїти русиньскы традіції, певне звязаня Русинів з віров.

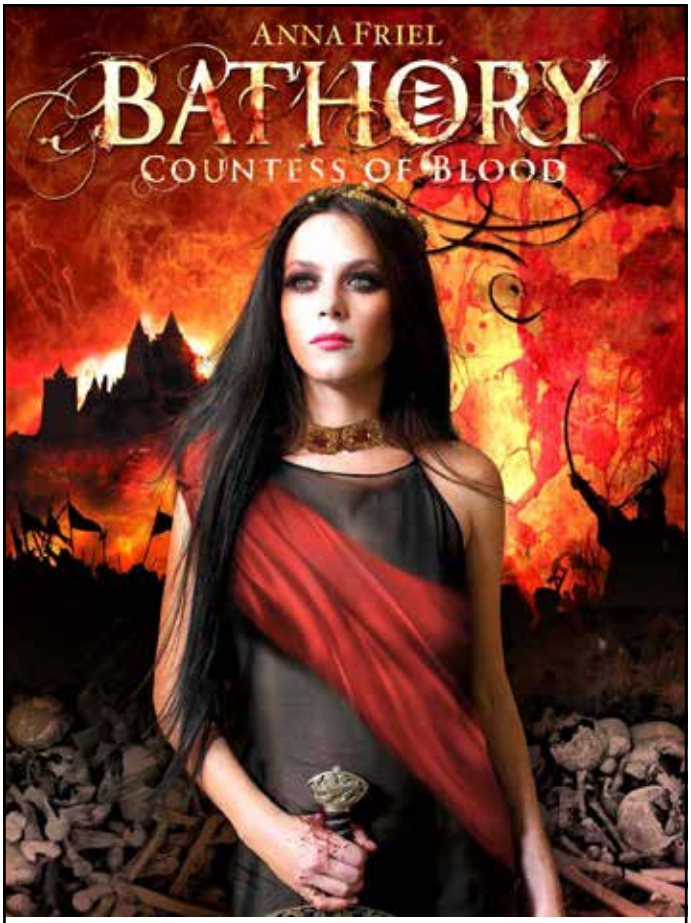

• Плаґат єдного з найзнамішых і найкотроверзнїшых філмів Юрая Якубиска – Bathory з геречков Аннов Фріл в главній ролї.

„Русины были про мене інтересны зато, же їх подобно як Ізраел, капчала реліґія – ґрекокатолицька,“ повів у 2002-ім році про денник SME. ***„Кедь Сталін приготовлёвав зъєдночіня України, вырїшыв обмеджіти вплив Западу і зрушив ґрекокатолицьку реліґію. Зістала лем православна. А так было і на выходї Словакії. Українців звыгоднёвали на укор Русинів. Помагали їм, досаджовали на выгодны функції. Но якраз діскрімінація як кебы Русинам дала силу пережыти,“*** повів тогды режісер.

В розговорах, котры тогды Якубиско ку філму давав, все припоминав свою етнічну приналежность ку Русинам. Говорив, же філм є гляданём ёго властного коріня, ідентіты. У філмі мож відїти простых людей зо сел, но захопив і модерны, сучасны тренды в русиньскій культурі, кедь до філму закомпоновав і Театер Александра Духновіча в Пряшові ці Музей модерного уменя Енді Варгола в Меджілабірцях.

Єм єден з вас

Бісїдованя о своїм русиньскім походжіню у Якубиска не быв лем маркетінґовый тяг при премєрї філму, але скуточным пересвідчінём і гордостёв, што режісер потвердив дакілько раз.

Наприклад, в роцї **2003 загнав телеґрам із одказом „єм єден з вас“ делеґатам Світового конресу Русинів, котрый тогды проходив у Пряшові.**

О 10 років пізнїше быв з Якубиском зробленый телеміст із 11-ой русиньской забавы в Братїславі. Тогды таксамо гордо повів вшыткым участным, але і слухачам радія русин ФМ, котре з той події робило прямый перенос, же є таксамо Русин, і апеловав на молоду ґенерацію, жебы ся голосила ку своїй народности і не забывала на ню.

Смертёв Юрая Якубиска нелем Чехы, Словаци, чеська і словацька культурна сцена, але і Русины стратили вызначну особность. Хоць нїґда не быв активный в русиньскім русї, русинство мав у своїм сердцї.

То, одкы походив, овпливнёвало ёго творчость, елементы русиньской культуры знав із своёв майстровсков філмовов зручностёв закомпоновати до своёй продукції. Ёго філмы, де мож найти і русиньскы мотівы, ту з нами зістануть.

П. М.

Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Одбыла ся бісїда о Духновічови

В понедїлёк, 27-го марца 2023-го року, Мала сцена Театра Александра Духновіча в Пряшові привитала участників першой публічной бісїды, серію котрых вырїшыв орґанізовати Округлый стіл Русинів Словакії вєдноз радіём Русин ФМ.

Темов бісїды быв найвекшый русиньскый будитель, по котрім має назву і наш русиньскый театер, і котрого 220 років од народжіня припомянеме собі в апрілю того року.

Модератор події, єдночасно педаґоґ і редактор русин ФМ Ладїслав Ясик привитав двох діскутуючіх. На тему під назвов Жывот Александра Духновіча діскутовали доц. Валерій Падяк, к. н., робітник Інштітуту русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові, і ґрекокатолицькый священик Мілан Ясик, член Общества святого Йоана Крестителя.

Декламаціёв стихів Духновіча подію збогатив член драматічного колективу нашого театра Володимір Рогач.

Бісїда была подїлена на штири тематічны блокы. Участны ся могли веце дізнати о жывотї будителя, о Духновічови як священикови, писателёви ці народнім будителёви. В бісїдї ся ясно вказало на факт, який величезный вплив мав Духновіч на то, же Русины ся нашли меджі самобытныма, еманціпованыма народами.

Діскутуючі ся дотулили і темы, што є властно заповідёв Духновіча, і як є про русиньскый народ тота заповідь актуална доднесь.

Бісїда на тему Жывот Александра Духновіча была першов із серії, котру вырїшыв орґанізовати Округлый стіл Русинів Словакії, тот раз під покровительством своёй історічной комісії. З бісїды робив ся авдіо і відео запис, зато по технічнім оброблїню буде мож єй выслухати в ефірї радія русин ФМ, але так само буде доступна в службі Youtube, на каналї Округлого стола Русинів Словакії.

Русиньска платформа вырїшыла робити такый формат, жебы позітівнов медіалнов кампанёв пошырёвати правдивы інформації о Русинах, їх історії, як меджі Русинами, так і меджі маёрітным жытельством, ці меджі іншыма народностями, кедьже цїлодержавны медії часто не інформують о Русинах правилно.

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать **Академія русиньской культуры в СР (6х ročne, náklad 1100 ks, IČO: 17079748).** Предплатне 12 евр. Адреса редакції: **Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 080 01 Prešov, SR.** Телефон: **0917 171 912.** Шефредактор: **Мґр. Александер Зозуляк**, языковый редактор: **ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД.,** редактор: **Мґр. Михал Павліч, ПгД.** Реґістрачны числа: **ISSN 1339-5483, EV 328/08, MIČ 49 589**. Адреса на інтернеті: **www.rusynacademy.sk**, e-mail: **zozulakpo@gmail.com**. Выдане 11. апріля 2023 р.

KULT MINOR
FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN
Realizované z finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín

• У віці 84 рокы умер 24-го февруара 2023-го року найславнїшый чеськый і словацькый режісер світового мена, окрем того і сценаріста, камераман і вытварник – Юрай ЯКУБИСКО, який ся народив в русиньскім селї Койшов на выходній Словакії і голосив ся к Русинам.

Інштітут русиньского языка і культуры
Пряшівской універзіты в Пряшові

вас позывать на

11. юна – 1. юла

STUDIUM CARPATHO-RUTHENORUM 2023

11. рочник Меджінародной лїтнёй школы русиньского языка і культуры

http://www.unipo.sk/cjknm/hlavne-sekcie/urjk/ls/2023/